

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**OBRAZ ŠPANĚLSKÉHO KRÁLE FILIPA II. VE ŠPANĚLSKÉ
BELETRII 20. STOLETÍ**

Vedoucí práce: PhDr. Josef Prokop, Ph.D.

Autor práce: Lenka Řezníčková

Studijní obor: Španělský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod

Ročník: Čtvrtý

2015

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47 zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva odevzdaného textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným stanovením zákona 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází Kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 11. května 2015

.....
Lenka Řezníčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. Mgr. Pavlu Markovi, Ph.D za pomoc při volbě tématu a jeho cenné odborné rady a PhDr. Josefu Prokopovi, Ph.D. za odborné vedení a podněty, které mi poskytl při psaní této práce. Velmi ráda bych na tomto místě poděkovala také doc. PhDr. Josefovi Forbelskému za jeho ochotu a velmi cennou radu ohledně španělské beletrie 20. století.

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o obrazu španělského krále Filipa II. ve španělské krásné literatuře 20. století. Je rozdělena do tří hlavních částí. První část se věnuje představení osobnosti Filipa II. na základě poznatků moderní historiografie. Zabývá se nejen královým rodinným životem, ale také jeho vládou a představuje některé důležité osobnosti Filipova dvora. Druhá část stručně představuje tzv. černou legendu a její spojitost se španělským králem, Filipem II. Zaměřuje se také na její opak, tzv. bílou legendu. Poslední, třetí část je zaměřena na hlavní téma této práce, kterým je obraz již zmíněného monarchy ve španělské krásné literatuře 20. století. Cílem práce je zjistit, zda se tento obraz v průběhu 20. století mění v souvislosti s politickým a náboženským postojem autorů vybrané literatury. Sleduje také vliv doby, ve které byla díla vydána. Práce začíná úvodem a je zakončena závěrem, který je doplněn o resumé ve španělském jazyce.

ANNOTATION

This Bachelor thesis is about the perception of Philip II, Spanish king of 16th century, in Spanish fiction of 20th century. The work is divided into three main parts. The first part is dedicated to the description of the Spanish king in accordance with the 20th century historiography. It contains not only the description of the personality of Philip II, but there is also the information about his family, the reign and also about important figures at his court. The second part explains the meaning of so called Black Legend and its connection with Spain and the Spanish king. It also focuses on its opposite – the White Legend. The last part deals with the main theme of the work that is the perception of the Spanish king in the selected literature. The aim of this work is to find out whether the perception changes during the 20th century in connection with political and religious opinion of the authors and with the moment in which the fiction was published. The Bachelor work starts with an introduction and ends with a conclusion completed with a résumé in the Spanish language.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 Filip II. Habsburský – „El Rey Prudente“	9
1.1 Osobnost Filipa II. a jeho rodinný život.....	9
1.1.1 Osobnost krále Filipa II. a jeho povahové rysy.....	10
1.1.2 Rodinný život monarchy.....	12
1.2 Filip II. „Nejmocnější křesťanský vládce“	14
1.2.1 Vývoj mocenských povinností Filipa II.	14
1.2.2 Postavy a intriky na dvoře Filipa II.	15
1.2.3 Antonio Pérez, Juan de Escobedo a kněžna z Éboli	15
1.2.4 Don Juan de Austria	17
2 Mytologizace postavy Filipa II.	18
2.1 Černá legenda (<i>Leyenda Negra antiespañola</i>).....	18
2.2 Bílá legenda (<i>Leyenda blanca</i>)	23
2.3 Další verze legendy	24
3 Obraz Filipa II. ve vybrané španělské beletrii 20. století.....	26
3.1 Stručný historický kontext	26
3.2 Obecně o autorech a jejich dílech	27
3.3 Analýza vybrané španělské krásné literatury.....	29
3.3.1 Filip II. a jeho syn, infant don Carlos.....	29
3.3.2 Trojúhelník - Filip II., Antonio Pérez a kněžna de Éboli.....	37
3.3.3 Filip II. a náboženství	45
3.4 Shrnutí.....	47
Závěr	49
Resumen.....	51
Seznam použitých zdrojů	53
Seznam příloh.....	57

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je obraz španělského krále Filipa II. ve španělské literatuře 20. století. Motivací pro zvolení tohoto tématu spojeného s Filipem II. byl několika měsíční pobyt autorky ve španělském Valladolidu, kde se zmíněný panovník narodil. Informace, nabyté před i v průběhu studijní stáže, se staly inspirací pro závěrečnou práci. Postava Filipa II., ale i postavy Katolických králů, jsou v současné době významným podnětem nejen literární tvorby. I tato skutečnost posloužila jako motivace k bádání o tom, jaký byl obraz Filipa II. ve španělské krásné literatuře v průběhu 20. století.

K práci autorka využila především španělsky psané prameny v podobě vědeckých článků a publikací, ale především v podobě nevědeckých publikací, které byly pro zpracování výzkumné části zásadní. Na tomto místě by autorka chtěla zmínit obtížnou dostupnost většiny zdrojů a to z důvodu jejich absence v knihovnách v České republice. Díky dalšímu krátkodobému pobytu ve Valladolidu, uskutečněnému na podzim roku 2014, autorka získala klíčovou literaturu pro tuto práci. Pravděpodobně nejméně dostupným zdrojem pro práci byla španělská beletrie týkající se Filipa II. Při jejím vyhledávání autorka kontaktovala přední odborníky na dané téma a to jak ve Španělsku, tak i v Čechách. Na španělském území prosba o pomoc směřovala na Universidad Autónoma de Madrid, konkrétně ke specialistovi na španělskou beletrii 20. století, prof. Óscarovi Barrero Pérezovi. Ten ji upozornil na pravděpodobný nedostatek literatury, která autorku pro tuto práci zajímala. Nejvýznamnější konzultací, kterou by autorka chtěla výslovně uvést, byla konzultace na českém území s předním odborníkem na španělskou literaturu, doc. PhDr. Josefem Forbelským. Díky jeho velmi cenné, odborné radě ohledně španělské literatury 20. století zabývající se Filipem II. byla možná realizace této práce.

Prameny práce a její struktura

Hlavním zdrojem pro první část práce, zabývající se postavou krále Filipa II., je práce Geoffreyho Parkera, *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: „Nejmocnější křesťanský vládce“* s přihlédnutím k obsáhlejší, španělské verzi od téhož autora, *Felipe II: la biografía definitiva*. Využity byly také práce Ernesta B. Cebriá, *Felipe II. En sus dominios jamás se ponía el sol* a Jiřího Chalupy, *Španělsko*, s přihlédnutím k *Dějínám Španělska* od A. U. Arteta. Cílem první kapitoly však nebylo obsáhnout veškerou

biografii a popsat veškeré události týkající se Filipa II., což v rámci rozsahu této práce nejen nebylo reálné, ale ani nutné. Autorka se zaměřila na uvedení informací, z jejího pohledu důležitých pro snazší orientaci v poslední, výzkumné části práce, ale také v následující části o černé legendě.

V rámci druhé kapitoly o černé legendě a bílé legendě využila autorka práce především díla Juliána Juderíase, *La Leyenda Negra*, ale také esejí české autorky Jany Černé či prací francouzského hispanisty Josepha Péreze, s přihlédnutím k dílům autora Ricarda Garcíi Cárcela.

K poslední části zabývající se výzkumnými otázkami, byla využita především vybraná španělská krásná literatura, která je následně analyzována. Jako podklad pro poslední část posloužila autorce díla Josefa Forbelského, *Španělská literatura 20. století*, a Jordiho Gracii a Dominga Ródenase de Moya, *Historia de la literatura española*, ale také několik vědeckých článků, z nichž nejpřínosnějšími byly článek Marty Olivares Fuentes, *Leyenda negra y leyenda azul: la visión de Felipe II y el Infante Don Carlos en el teatro del siglo XX* a článek Josého María Díez Borque, *Felipe II. en la novela histórica en el siglo XIX*.

Cíl práce

Cílem práce je zjistit, zdali a jakým způsobem se během 20. století měnil pohled na Filipa II. a byl-li ovlivněn tehdejší politickou situací ve Španělsku. Autorka se zaměřila také na to, zdali případné politické či náboženské postoje jednotlivých autorů sehrály roli v jejich pojetí tohoto panovníka.

1 Filip II. Habsburský – „El Rey Prudente“

Španělský katolický monarcha, který proslul jako vládce impéria, „nad kterým slunce nezapadá“¹ je dodnes předmětem historického výzkumu, čemuž napomáhá i skutečnost, že Filip za svého života nepovolil sepsat oficiální historii své vlády. Nicméně se ale dochovaly jeho osobní listiny, které umožnily a umožňují bližší studium jeho života.²

1.1 Osobnost Filipa II. a jeho rodinný život

Filip II. se narodil 21. května 1527 ve Valladolidu³ římskému císaři a španělskému králi Karlovi V. a jeho sestřenicí Isabele Portugalské.⁴

První roky svého života strávil v rodném Valladolidu. V roce 1548 Karel V. rozhodl o nutnosti vycestování prince do zahraničí, za účelem poznání jeho budoucích poddaných. Během své cesty Filip navštívil Itálii, římsko-německou říši a jeho hlavním cílem bylo Nizozemí, kde se osobně setkal se svým otcem.⁵

Většinu svého života ale strávil na území Španělska, a ačkoliv si Filip za „centrum své vlády“ zvolil Madrid⁶, pobýval často ve svých sídlech v El Bosque, Aranjuezu, El Pardu a jeho nejoblíbenějším El Escorialu⁷, který nechal postavit po vítězství v bitvě u San Quintín (1557).⁸

Na jaře roku 1598 se začal již dříve ne příliš dobrý zdravotní stav Filipa II. definitivně zhoršovat. Jeho poslední cesta vedla do El Escorialu, kde 13. září téhož roku zemřel, svírajíc otcovy důtky a krucifix a obklopen svými relikviemi, které celý život vášnivě sbíral.⁹

¹ BELENGUER CEBRIÁ, E. *Felipe II.: en sus dominios jamás se ponía sol*. Madrid: Ediciones Anaya, 1988.

² PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 184-194.

³ Viz příloha č. 2.

⁴ *Ibid.*, s. 17.

⁵ *Ibid.*, s. 33.

⁶ CHALUPA, J. *Španělsko*. Praha: Libri, 2005, s. 78.

⁷ Viz příloha č. 3.

⁸ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 54.

⁹ *Ibid.*, s. 181-182.

1.1.1 Osobnost krále Filipa II. a jeho povahové rysy

Karel V. svému synovi udělil mnoho rad. Mezi nejdůležitější patřily rady typu „nikdy nikomu nedůvěřovat, nikdy nedávat najevo své emoce, objevovat se na veřejnosti pravidelně vždy ve stanovený čas, být neustále zbožný a bohabojný, být ve všem spravedlivý.“¹⁰ Filip se tedy naučil sebekontrolu a sebeovládání do takové míry, že dokázal bravurně skrývat své city.¹¹ Snad nejčastěji bývá nazýván *el rey prudente* tj. uvážlivý či moudrý král.¹²

El rey papelero nebo *el rey de los papeles* tj. král papírník – tak nazývali dvořané Filipa II. díky jeho zálibě spočívající v procházení státních dokumentů a psaní poznámek pro svého sekretáře.¹³ U krále se projevovala posedlost osobní kontrolou „všech a všeho“. Parker uvádí, že situace zašla tak daleko, že monarcha sám vyřizoval denně v průměru více než 40 dokumentů, poskytoval audience, předsedal radám, atd. Údajně jej listiny provázely všude, kde se pohyboval a jejich pročítání se věnoval i při vyjíždkách do přírody. Ani to však nestačilo k pokrytí veškerých záležitostí a nevyhnutelně tak docházelo ke zpožděním.¹⁴

Co se týče víry, Filip II. byl oddaným katolíkem. Denně se účastnil mše a čtyřikrát ročně se zpovídal a chodil k přijímání. Uchyloval se do ústraní vždy v době půstu, ale také v okamžicích duševního vypětí jako např. smrti členů jeho rodiny, nebo před důležitými rozhodnutími – uvěznění dona Carlose, zatčení Péreze, apod. V knihovně v jeho ložnici se snad kromě jedné nacházely desítky knih pouze s náboženskou tematikou.¹⁵

V předmluvě ke třetímu vydání knihy o Filipovi II. se Parker zmiňuje o anglickém psychiatrovi R. Verkerovi, který ho upozornil na to, že popis královny povahy je učebnicovým příkladem „nutkavého typu osobnosti“¹⁶. Podle Verkera je „pro lidi trpící nutkavými představami typické, že jsou vzdorovití a nerozhodní, neoblomní a nenápadití, zbožní a asketičtí, pracovití a bez smyslu pro humor. Přehnaně kontrolují své emoce a jsou zaujati detaily; protiví se jim špína, mají slabý pohlavní pud a jsou

¹⁰ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 31.

¹¹ *Ibid.*, s. 22.

¹² *Ibid.*, s. 62. „Filip Moudrý“

¹³ *Ibid.*, s. 45.

¹⁴ *Ibid.*, s. 42.

¹⁵ *Ibid.*, s. 62.

¹⁶ Nebo, podle Freuda, „análního charakteru“ viz. *Ibid.*, s. 10-11.

posedlí vyměšovacími funkcemi. Mají rádi rutinu a nejsou schopni na nikoho přenášet pravomoc; jsou oddáni poctivosti a spravedlnosti, často poněkud necitlivě; jsou velkými sběrateli a chamtivci.“ Dle Parkera jde o téměř dokonalý popis Filipa II. Svůj názor následně dokládá objevem, týkajícím se relikvií, které král v letech 1571 – 1598 nasbíral. Konkrétně se prý jednalo o 7422 relikvií včetně 12 celých těl, 144 kompletních hlav a 306 kompletních končetin. O jeho posedlosti svědčí celkový počet relikvií, ale také jeho přístup k nim. Údajně v roce 1587 nařídil, aby ověřené a označené relikvie byly pravidelně vystavovány k uctívání v přísně stanoveném pořadí.¹⁷

Filip měl velmi kladný vztah k umění. Během pobytu v Nizozemí ho nadchly okrasné, symetrické zahrady a stavby z červených cihel a černých břidlicových tašek. Nabyté zkušenosti poté aplikoval ve Španělsku při výstavbě jeho sídel. Kromě architektury si oblíbil také vlámské umění a hudbu.¹⁸

Po celý život byl Filip vášnivým čtenářem. Zajímal se nejen o klasické autory. Jeho knihovna obsahovala i díla, která byla několik let po jejich nákupu zakázána inkvizicí. Parker uvádí, že v roce 1543 poručil koupit dokonce knihu Korán. V okamžiku Filipovy smrti pak jeho knihovna obsahovala okolo dvou set knih o „magii“. Celkový počet knih v jeho sbírce sahal až ke čtrnácti tisícům svazků a to nejen v kastilštině, ale také v řečtině, hebrejštině, arabštině, latině nebo italštině.¹⁹

Filipova sběratelská vášeň zašla do takové míry, že v každém z jeho paláců se nacházela část jeho obrovské sbírky. Celkem se jednalo až o 700 malířských děl předních evropských mistrů, z nichž Filipovi nejoblíbenější byli Bosch, Tiziano a Brueghel.²⁰ Kromě obrazů vlastnil Filip „přes pět tisíc mincí a medailí, šperky a umělecké předměty, sto třicet sedm astrolábů a hodin, hudební nástroje, ozdobné předměty, drahé kameny a 113 bronzových a mramorových soch slavných lidí. Po otci zdědil také velkou sbírku zbraní a brnění, kterou rozšířil a přestěhoval do zvláštní budovy v Madridu.“²¹

¹⁷ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 10-11.

¹⁸ *Ibid.*, s. 34.

¹⁹ *Ibid.*, s. 27, 56.

²⁰ *Ibid.*, s. 55.

²¹ *Ibid.*, s. 57.

1.1.2 Rodinný život monarchy

Filip II. se za svůj život oženil celkem čtyřikrát.²² Jeho první manželkou se v roce 1543 stala jeho sestřenice Marie Manuela, princezna portugalská, se kterou měl v roce 1545 syna dona Carlose. Marie však krátce po porodu zemřela.

Další Filipovou manželkou se po devíti letech, v roce 1554, stala, především z nábožensko-politických důvodů, anglická královna Marie Tudorovna. Tento druhý bezdětný svazek nicméně po čtyřech letech ukončila smrt Marie.

Do třetice se tehdy již jako španělský král, v roce 1560, oženil s o dvacet let mladší Isabelou z Valois, dcerou Kateřiny Medicejské. Tento sňatek byl uzavřen na základě míru uzavřeného roku 1559 v Cateau-Cambrésis. Podle Parkera byl pro Filipa třetí sňatek nejvýznamnější a ztráta jeho třetí manželky nejbolestnější.²³

Filipovou poslední, čtvrtou manželkou se v roce 1570 stala Anna Rakouská, dcera Marie a Maxmiliána II. Habsburského. Potřeba zplodit dědice se zdá být hlavním motivem tohoto sňatku. Z předchozích manželství zůstaly v té době naživu pouze dvě Filipovy dcery Isabela Klára Evženie a Kateřina Michaela, obě ze svazku Filipa s Isabelou z Valois. Anna Rakouská dohlížela na jejich výchovu a sama Filipovi porodila sedm dětí, z nichž dvě se narodily mrtvé. V období mezi lety 1571 a 1578 porodila Anna hned čtyři syny. Během 16. století se v Evropě dožila dospělosti jen polovina živě narozených dětí. Z jedenácti Filipových potomků dosáhli mladického věku pouze čtyři.²⁴

Když v roce 1582 zemřel Filipův syn Diego, byl král znovu vystaven obavám o následnictví. Zbýval mu poslední možný následník, nezuživý infant Filip, budoucí Filip III.²⁵

1.1.2.1 Don Carlos

Postava dona Carlose je jedna z nejdiskutovanějších z dob vlády Filipa II. Stal se dokonce součástí tzv. černé legendy, kterou se blíže zabývá další kapitola.

Infantova matka zemřela záhy po porodu v roce 1545. Parker uvádí, že don Carlos téměř nepochybně trpěl duševními poruchami, které nebyly záležitostí týkající se

²² Viz. příloha č. 4.

²³ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 84-97.

²⁴ *Ibid.*, s. 150-151. Viz. příloha č. 1.

²⁵ *Ibid.*, s. 152.

pouze jeho osoby, podobnými poruchami trpěli i někteří jeho příbuzní, např. Jana zvaná Šílená²⁶, Carlosova prababička, nebo Isabela Portugalská, babička Jany Šílené. Obě jeho předchůdkyně byly pro duševní nemoc uvězněny a své životy dožily jako vězenkyně – Jana v Tordesillasu, nedaleko Valladolidu a Isabela na hradě v Arévalu.²⁷

Parker zmiňuje, že infant měl díky, v té době populárním, příbuzenským sňatkům „dvojitou dávku dědičných vlastností Jany Šílené“, protože „namísto osmi praparodičů měl pouze čtyři a namísto šestnácti předků ze čtvrtého kolena jich měl pouze šest“.²⁸ Sám Filip II. je názorným příkladem sňatkové politiky 16. století. Hned dvakrát se oženil se svými příbuznými. Ať už se jednalo o jeho neteř Annu Rakouskou nebo sestřenici Marii Portugalskou, se kterou počal právě dona Carlose.

Princ byl znám nejen pro své chatrné zdraví, ale především pro své „záchvaty zlosti a zuřivosti“. Ačkoli dle Parkera král zpočátku prince neodsoudil jako šílence, ani k němu necítil odpor, s přibývajícím věkem a čím dál častějšími princovými výstupy se postupně jeho postoj zatvrzoval a „za prince se stále více styděl a byl k němu stále méně přátelský“.²⁹

Nedostatků v synově chování bylo pro Filipa příliš na to, aby mu svěřil řešení vládních záležitostí či vážně uvažoval o jeho svatbě. Toto Filipovo chování vyvolalo v infantovi nenávist vůči otci a jeho přátelům a naopak náklonnost k událostem, které pro krále znamenaly nepříjemnosti. Cebriá usuzuje, že zmizení dona Carlose ze státní scény, způsobené jeho smrtí, muselo být pro krále spíše úleva než důvod k truchlení.³⁰

V okamžiku, kdy král zjistil, že princ má v úmyslu utéct do Nizozemí, rozhodl po jednání s poradci a teology o zatčení a uvěznění dona Carlose. Později ho převezli do věže na hradě v Arévalu. Isabela z Valois se údajně v jednom ze svých dopisů přiklání k tomu, že důvodem pro uvěznění byla psychická choroba. Princ během svého věznění držel několikrát hladovku a velmi zhubl. Někdy jej museli krmit násilím, jindy záměrně polykal různé předměty, např. diamantový prsten. Jeho chování bylo zneklidňující a nelepšilo se. V červenci 1568 bylo již velmi málo pravděpodobné, že by

²⁶ Parker uvádí verzi Johana Šílená jako překlad originálu Juana la Loca nebo také Juana I. de Castilla.

²⁷ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 91. Viz také BELENGUER CEBRIÁ, E. *Felipe II.: en sus dominios jamás se ponía sol*. Madrid: Ediciones Anaya, 1988, s. 44.

²⁸ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 91.

²⁹ *Ibid.*, s. 92-93.

³⁰ BELENGUER CEBRIÁ, E. *Felipe II.: en sus dominios jamás se ponía sol*. Madrid: Ediciones Anaya, 1988, s. 44-45.

princ přežil. Dne 24. července 1568, ve věku 23 let don Carlos zemřel. Byl zahájen devítidenní všeobecný smutek a Filipův dvůr musel po dobu jednoho roku nosit smuteční oblečení.³¹

Parker vyvrací údajný intimní poměr dona Carlose s Isabelou z Valois. Argumentuje tím, že v neustálé přítomnosti dvorních dam po boku královny, bylo bližší přátelství velmi málo pravděpodobné. Nelze však popřít, že spolu trávili čas a měli se v oblibě, což umocňovala skutečnost, že byli stejného věku.³²

1.2 Filip II. „Nejmocnější křesťanský vládce“

Vývoj náboženství ve Španělsku v 16. století byl ovlivněn především náboženskou krizí. Evropa se rozštěpila na dva bloky – katolický a protestantský.³³ O državách Filipa II. se říkalo, že nad nimi slunce nezapadá. On sám si z řad obdivovatelů vysloužil označení „nejmocnější panovník křesťanského světa“.³⁴ Pro jeho politiku byla typická nekompromisní obrana katolictví neshodující se s jakoukoli formou tolerance. Vždyť také její hlavní heslo znělo: „V první řadě jde o víru.“³⁵ a jedním z Filipových největších přání bylo přivést všechna svá území k vyznávání katolicismu.³⁶

1.2.1 Vývoj mocenských povinností Filipa II.

V roce 1543 se Filip stal faktickým regentem Španělska. Do problematiky vládnutí a diplomacie byl Filip svým otcem zasvěcován převážně písemnou formou, v podobě čtyř souborů „pokynů“, které Karel V. sepsal během let 1539 – 1556. Došlo však i na poučení při osobním setkání, např. během již zmíněné Filipovy cesty do Nizozemí v roce 1549-1551.³⁷

V roce 1554 předal císař svému synovi neapolské a sicilské království a zařídil jeho sňatek s anglickou královnou Marií Tudorovou, díky jemuž se na několik let stal „králem manželem“ na anglickém území. O rok později byl Filip jmenován vládcem

³¹ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 94-95.

³² *Ibid.*, s. 96.

³³ UBIETO ARTERA, A. *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 233.

³⁴ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 149.

³⁵ CHALUPA, J. *Španělsko*. Praha: Libri, 2005, s. 78.

³⁶ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 98.

³⁷ *Ibid.*, s. 28-29.

Nizozemí a v lednu roku 1556 Karel definitivně abdikoval. Po abdikaci Karla V. se jeho syn Filip stal vládcem říše, která zahrnovala Španělsko, polovinu Itálie, Anglii, Nizozemí, Mexiko a Peru.³⁸ Karlův bratr, Ferdinand I., převzal titul císaře Svaté říše římské.³⁹

1.2.2 *Postavy a intriky na dvoře Filipa II.*

Filipově vládě, tak jako tomu bylo i u mnoha dalších monarchů, se nevyhnuly mnohé dvorní intriky. Mezi nejznámější osobnosti v tomto smyslu patří proslulý státní sekretář Antonio Pérez, nevlastní Filipův bratr don Juan de Austria a jeho sekretář Juan de Escobedo. Události s nimi spojené se staly, stejně jako události spojené s donem Carlosem, součástí Černé legendy.

Parker v tomto směru poznamenává, že „určité osoby, jejichž existence byla pro Filipa II. nepohodlná, záhadně zmizely.“ Jmenuje Escobedův případ, smrt Viléma Oranžského či kauzu justiční vraždy barona de Montigny. Dodává však, že v každém z případů existovaly naléhavé důvody, které Filipa vedly k výslednému rozhodnutí.⁴⁰

1.2.3 *Antonio Pérez, Juan de Escobedo a kněžna z Éboli*⁴¹

Antonio Pérez převzal po smrti svého otce některé jeho povinnosti a stal se státním sekretářem, spravujícím záležitosti jižní Evropy. Díky této funkci se setkal s donem Juanem de Austria. Záležitosti, které ho s ním do budoucna spojovaly, vyvrcholily v březnu 1578 vraždou Juana de Escobedo, v říjnu téhož roku smrtí dona Juana de Austria a Pérezovým odsouzením k smrti v roce 1590.

Pérez se dostal do nepříjemné situace v roce 1578, kdy se ke dvoru vrátil již zmíněný Juan de Escobedo, jeho bývalý přítel a tehdejší osobní sekretář dona Juana de Austria. Escobedo vyvíjel nátlak na Péreze, aby krále přesvědčil ke schválení invaze do Anglie vedené donem Juanem. Věděl o mnoha důvěrných a tajných záležitostech, o kterých se Pérez v minulosti svěřil jeho pánovi, donu Juanovi. Kromě toho existuje několik verzí vztahů mezi kněžnou Annou de Mendoza, vdovou po knížeti z Éboli, a Pérezem, které chtěl Escobedo využít k vyhrožování, pokud by ho Antonio dostatečně

³⁸ *Ibid.*, s. 70.

³⁹ *Ibid.*, s. 181-182.

⁴⁰ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 96.

⁴¹ Viz. příloha č. 5.

nepodporoval při dosažení jeho cílů. Jedna verze uvádí, že kněžna z Éboli s Pérezem prodávali státní tajemství nepřátelům Španělska. Pravděpodobně měl Escobedo zpočátku se svými výhrůzkami úspěch, protože se Pérez u krále přimlouval, aby byl sekretáři dona Juana alespoň udělen rytířský titul, po kterém velmi toužil. Nicméně se tak nestalo a Pérez se, zřejmě z obav z vlastní diskreditace před králem, rozhodl Escobeda zlikvidovat. Dne 31. března 1578 byl Juan de Escobedo skutečně zavražděn.

Dle Parkera je téměř nepochybné, i když existují autoři, kteří tuto informaci popírají, že byl sekretář dona Juana de Austria usmrcen na králův rozkaz, jehož provedení zařídil Antonio Pérez. Měsíce po Escobedově vraždě nebyly podniknuty žádné kroky k jejímu vyšetření, a to až do prosince 1578, kdy Mateo Vázquez, Filipův kaplan, Péreze z vraždy otevřeně obvinil. Král se neúnosnou situací, způsobenou tímto obviněním, zpočátku snažil vyřešit různými nabídkami, které Pérezovi předkládal. Jednalo se například o diplomatické místo v cizině či lukrativní důchod, které by ale pro Péreze znamenaly přiznání viny a pravděpodobnou smrt rukou Escobedových dědiců prahnoucích po spravedlnosti. Po roce odmítání nabídek byl Antonio Pérez zatčen. Filip se tak pokusil zamezit teoriím, že to byl právě on, kdo nařídil Escobedovu vraždu. Nicméně vyšetřování vraždy stále nepovolil a tak, o další tři roky později, bylo zahájeno alespoň vyšetřování toho, jak bývalý sekretář zastával svůj úřad. Z tohoto procesu nakonec vyšel obviněn z přijímání úplatků či vyzrazení některých státních tajemství, přesto ale neztratil dobrou pověst, ani neupadl v nemilost.⁴²

O dva roky později, v roce 1584, však jeden z mužů, kteří byli najati na vraždu Escobeda, přiznal svou vinu a odpovědnost svalil na Péreze. Ten byl v roce 1585 formálně zatčen a až do roku 1590 se proti němu hromadila obvinění, která vyvrcholila odsouzením k smrti za vraždu. Rozsudek však nebyl vykonán, protože se Pérezovi podařilo uprchnout.

Nejprve se ukrýval v Zaragoze a poté utekl do Francie. V Aragonu i ve Francii se snažil o diskreditaci krále, především pomocí listin a sdělení mezi ním a králem, které ukrýval ještě z doby Escobedovy vraždy. Ve Francii pak vydal dílo *Relaciones*, kterým se snažil získat podporu protestantů. Ani to ho pravděpodobně neuspokojilo a nakonec zemřel v bídě v Paříži roku 1611, 13 let po smrti Filipa II.⁴³

⁴² PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 126-134.

⁴³ *Ibid.*, s. 173-174.

1.2.4 *Don Juan de Austria*

Don Juan de Austria byl nemanželským synem Karla V. V sedmi letech se don Juan de Austria stal členem Karlova dvora a odjel s ním do Yuste. Císař však nikdy neoznámil, že Jerónimo, jak tehdy Juanovi de Austria říkali, je jeho syn. Filip se tak o svém nevlastním bratrovi dozvěděl až po otcově smrti.

V roce 1568 ho Filip jmenoval generálním kapitánem středomořské flotily a o rok později i vrchním velitelem sil v Granadě.⁴⁴ Největší slávy, a to v evropském měřítku, se don Juan dočkal díky vítězství v bitvě u Lepanta roku 1571. Dle Parkera právě tímto okamžikem začaly obavy Filipa II., týkající se touhy dona Juana po větší slávě a větší odměně, např. v podobě vlastního území. To však nebylo pro španělského krále přijatelné a pomocí Antonia Péreze se snažil udržovat svého nevlastního bratra pod kontrolou.⁴⁵

Antonio Pérez pronikl do blízkosti dona Juana, sledoval jeho pohyb a o veškerých událostech informoval krále. Postaral se i o to, aby byl Juanův původní osobní sekretář nahrazen Antoniovým starým přítelem, již dříve zmíněným Juanem de Escobedo. To vše však Filipovy obavy nezmírnilo. V roce 1576 se král rozhodl, že pošle svého nevlastního bratra do Nizozemí, aby vyřešil tamní problematickou situaci. Tento úkol don Juan společně s Escobedem splnili a začali se dožadovat návratu do Španělska s ambicemi na spoluúčast na Filipově vládě. Dalším možným cílem dona Juana byla invaze do Anglie. O té chtěl krále přesvědčit vysláním Escobeda do Španělska, který měl využít přátelství s Pérezem k ovlivnění králova rozhodnutí. Nicméně to se Escobedovi, jak je uvedeno v předchozí části, již nepodařilo.

Don Juan, v té době ve funkci generálního místodržícího, zůstal v Nizozemí sám a brzy musel čelit povstání generálních stavů v čele s Vilémem Oranžským. Díky Filipově podpoře ze Španělska toto povstání skončilo Juanovým vítězstvím v lednu roku 1578. V říjnu téhož roku však Juan zemřel na tyfus.⁴⁶

⁴⁴ *Ibid.*, s. 106-107.

⁴⁵ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 129.

⁴⁶ *Ibid.*, s. 126-131. Ačkoliv Lacarta uvádí možnost, že don Juan de Austria zemřel na otravu jedem. Viz. LACARTA, M. *Felipe II: la idea de Europa*. Madrid: Silex, 1986, s. 233-240.

2 Mytologizace postavy Filipa II.

2.1 Černá legenda (*Leyenda Negra antiespañola*)

Julián Juderías, autor knihy *La leyenda negra y la verdad histórica* (1914), vymezuje tzv. černou legendu (*leyenda negra*) následovně:

„Pod pojmem černá legenda rozumíme legendu o Španělsku inkvizičním, ignorantském, fanatickém a neschopném vystupovat mezi kulturními státy v současnosti i v minulosti. O Španělsku, které bylo vždy nakloněno násilnému utlačování a bylo nepřitelem pokroku a změn. Jinými slovy, legendu, která, ačkoliv se především díky reformě začala šířit v 16. století, se nikdy proti nám nepřestala používat a to především v kritických okamžicích našeho národního života.“⁴⁷

Tato definice je dodnes nejčastější citovanou definicí černé legendy. L. Espaňol Bouché však uvádí, že Juderías nejen nebyl prvním, kdo zkoumal tematiku černé legendy, ale nebyl ani tím, kdo vymyslel tento termín. Co ale za jisté považuje je skutečnost, že Juderías byl jejím velkým propagátorem do takové míry, že je často mylně považován za původce tohoto výrazu.⁴⁸

Zjednodušeně je možné uvedenou černou legendu charakterizovat jako negativní pohled na vlastnosti španělského národa a jeho úlohu v průběhu dějin, k čemuž se přiřklání i Černá.⁴⁹

Černá legenda bývá často spojována s obdobím vlády Filipa II.⁵⁰ Teorie o vzniku a původu černé legendy však směřují k tvrzení, že její nejstarší verze sahají až do 13.

⁴⁷ „[...] entendemos por la leyenda negra, la leyenda de la España inquisitorial, ignorante, fanática, incapaz de figurar entre los pueblos cultos lo mismo ahora que antes, dispuesta siempre a las represiones violentas; enemiga del progreso y de las innovaciones; o, en otros términos, la leyenda que habiendo empezado a difundirse en el siglo XVI, a raíz de la Reforma, no ha dejado de utilizarse en contra nuestra desde entonces y más especialmente en momentos críticos de nuestra vida nacional.“ (překlad – LŘ) JUDERÍAS, J. *La leyenda negra: estudios acerca del concepto de España en el extranjero*. Salamanca, 2003, s. 24.

⁴⁸ ESPAÑOL BOUCHÉ, L. *Leyendas negras: vida y obra de Julián Juderías (1877-1918): la leyenda negra antiamericana*. Valladolid, 2007, s. 15.

⁴⁹ ČERNÁ, J. *Dos o más Españas? Polemika (nejen) o španělské vědě a filosofii*. In: ČERNÁ, J. a kol. *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků: věda, umění, filosofie*. Plzeň, 2011, s. 14.

⁵⁰ Ve slovníku RAE lze nalézt definici černé legendy, která uvádí, že se jedná o „negativní názor na vše týkající se Španělska, který se šířil od 16. stol.“ – „Opinión contra lo español difundida a partir del siglo XVI.“ (překlad – LŘ) "Leyenda". *Diccionario de la lengua española*. [online]. ©Real Academia Española, 2015.

století, kdy Aragonská koruna dobyla Sicílii a za kolébku černé legendy tak bývá považována právě Itálie.⁵¹ Mnozí italští humanisté se po zkušenostech s vojenskou nadvládou Aragonců vyjadřovali o vojácích jako o „těžkopádných ignorantech bez intelektuálních zájmů“ a ke zlepšení hodnocení španělského národa nepřispívala ani skutečnost, že na svém území žili společně s židy a muslimy, která naopak vyvolávala pochybnosti o pravosti víry španělských křesťanů.⁵² V tomto kontextu historička María del Carmen Iglesias tvrdí, že právě tato obviňování mohou být příčinou následné, až paranoidní perzekuce židů, protestantů či vyhlášení o čistotě krve (*limpieza del sangre*), která později sloužila jako příklad španělského fanatismu v černé legendě.⁵³

Mnohem konkrétnější, ostřejší a intenzivnější kritiky se však objevují v 15. a 16. století, z velké části právě za panování Filipa II. Chalupa označuje tohoto monarchu za „Hrdinu černé legendy“ a shoduje se s ostatními historiky na tom, že je téměř nemožné nalézt více pomlouvaného a očerňovaného panovníka.⁵⁴

Černá protišpanělská legenda byla a pravděpodobně i nadále bude velmi atraktivním tématem pro řadu historiků. Na konci osmdesátých let 20. století se na tehdejší katedře Filipa II. na univerzitě ve Valladolidu uskutečnila série přednášek místních i zahraničních hispanistů a historiků. Odborníci, univerzitní profesori Henry Kamen, působící na univerzitě ve Warwicku (Velká Británie) a Joseph Pérez, profesor a rektor univerzity v Bordeaux (Francie), se věnovali mezinárodnímu obrazu Španělska za doby vlády Filipa II.

Podle francouzského hispanisty Péreze může být černá legenda, která byla nejvíce budována ve druhé polovině 16. století, považována z velké části za tzv. protifilipovskou legendu (*leyenda antifilipina*). Nejen proto, že zmíněné období víceméně odpovídá období Filipovy vlády, ale i proto, že ze tří Pérezem uváděných stěžejních děl, na kterých je podle něj černá legenda založena, je ve všech minimálně zmínka o Filipovi II. a jedno z nich je zaměřené čistě proti zmíněnému monarchovi.

⁵¹ K této teorii se přiklání i nadále ji rozvádějí historici SVERKER, A. ve své práci *La Leyenda Negra: Estudios sobre sus orígenes* či GARCÍA CÁRCEL, R. v knize *Leyenda negra: historia y opinión*.

⁵² ČERNÁ, J. ¿Qué se debe a España? Spor o význam Španělska v evropských intelektuálních dějinách. *Dějiny-Teorie-Kritika*, 2012, s. 241.

⁵³ La leyenda negra anti-española (2/3). *Youtube* [online]. 16.04.2009.

⁵⁴ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*. Praha: Libri, 2005, s. 75. Viz také „Felipe II ha sido uno de los monarcas más atacados y calumniados de la historia.“ in KAMEN, H – PÉREZ, J. *La imagen internacional de la España de Felipe II: “Leyenda negra” o conflicto de intereses*. Valladolid, 1980, s. 17.

Publikace, které daly základ černé legendě, jsou podle francouzského hispanisty následující:⁵⁵

- ~ Montanovo dílo *Exposición de algunas mañas de la Santa inquisición española* o krutosti a fanatismu španělské inkvizice.
- ~ Las Casasovo dílo *Brevísima relación de la destrucción de las Indias* o krutém chování španělských conquistadorů při dobývání Ameriky.
- ~ Dílo Viléma Oranžského *Apología* o činech a zločinech Filipa II.

Reginaldo González Montes či Montano byl pseudonym španělského protestanta žijícího v exilu v Londýně. Dodnes se o jeho identitě mnoho neví, ačkoliv jedna z teorií pracuje s možností, že by se mohlo jednat o sevillského kněze, který uprchl před protestantskou represí v Seville, probíhající od roku 1557. Jeho dílo, *Exposición de algunas mañas de la Santa inquisición española (Objevení a osvětlení praktik Svaté španělské inkvizice)*, bylo napsáno v latině a publikováno poprvé v Heidelbergu. Vypráví o inkvizici a zaměřuje se především na praktiky mučení. Překlady této práce vyšly závratnou rychlostí ke konci 16. a na počátku 17. století a to hned v několika jazycích, např. anglickém, francouzském či německém. Naproti tomu první španělská edice se objevila až v 19. století.⁵⁶

Bartolomé de Las Casas byl španělský dominikánský mnich pocházející ze Sevilly, který proslul jako nejznámější a nejvýznamnější ochránce Indiánů. Na přelomu 15. a 16. století se zúčastnil výprav do Nového světa, a přestože zpočátku žil jako ostatní a vlastnil statek i zlatý důl, postupně opustil svůj majetek a začal se naplno věnovat myšlence ochrany Indiánů před „krutostí, zvlí a hrabivostí Španělů“.⁵⁷ Jeho bezesporu nejzajímavějším, v 16. století nejcitovanějším a dodnes velmi vyhledávaným dílem byla *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*, často zkráceně nazývaná *Brevísima*, která byla přeložena do češtiny jako *O zemích indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. Je třeba zmínit, že Las Casasovým hlavním záměrem při sepsání této zprávy, bylo ochránit Indiány. Svou práci adresoval tehdejšímu vládci, Karlovi V. a za prostředníka si zvolil prince Filipa, budoucího Filipa II., s nadějí, že se

⁵⁵ KAMEN, H. a PÉREZ, J. *La imagen internacional de la España de Felipe II: "Leyenda negra" o conflicto de intereses*. Valladolid, 1980, s. 17 – 19.

⁵⁶ GARCÍA CÁRCCEL, R. *Leyenda negra: Historia y opinión*. Madrid: Alianza Editorial, 1998, s. 35.

⁵⁷ DE LAS CASAS, B. *O zemi indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. Praha: Lidová demokracie, 1954.

mu podaří krále přesvědčit o nutnosti zasáhnout ve prospěch Indiánů. Las Casas měl v tomto směru úspěch a po tzv. Zákonech z Burgosu (*Leyes de Burgos*) z roku 1512, které byly prvním pokusem o právní ochranu Indiánů, vyšly v roce 1542 tzv. Nové zákony (*Leyes Nuevas*), ve kterých byl již zakotven právní a administrativní pořádek, který měl vést ke zrovnoprávnění Indiánů s ostatními poddanými španělského monarchy.⁵⁸ Je však velmi nepravděpodobné, že by Las Casasovo dílo bylo úmyslně vypracováno jako budoucí nástroj černé legendy, na čemž se dnes shoduje mnoho historiků. Faktem však zůstává, že bylo sepsáno takovým stylem a v takovém okamžiku, kterého protestanté později vhodně využili ve prospěch svého jednání.⁵⁹

Přidanou hodnotou Las Casasových zpráv je skutečnost, že byl očitým svědkem drastického zacházení s domorodci a osobně znal některé z hlavních protagonistů tzv. conquisty (dobývání). *Conquistadory*, které Las Casas znal, byli například Hernán Cortés, dobyvatel Mexika či Diego Velázquez, dobyvatel Kuby.⁶⁰ O dobývání Las Casas ve své knize píše:

*“Roku následujícího Španělé (kteří Křesťany sebe nazývali) tam se odebrali plenití a vraždití, ačkoliv tvrdili, že cestu konají za účelem osídlení těchto krajin. Od tohoto roku až po rok tisící pětistý čtyřicátý druhý Španělů nespravedlnost, násilí a tyranství nejzazšího stupně krajnosti dosáhly, neboť Španělé bázně Boží i krále, ano i sebe samotných zapomněli: řeže totiž, porubání, ukrutenství, vraždy, pustošení, pálení a boření měst, loupeže, násilnosti a tyranství, jichž se zde v tak mnohých a tak rozsáhlých královstvích dopouštěli, takové jsou a takovou hrůzou mysl krusí, že všechno, co jsme dříve popsali nic není u srovnání s hříšností a ohavností toho, co páčáno bylo od roku tisícího pětistého osmnáctého do roku tisícího pětistého čtyřicátého druhého, [...]”*⁶¹

Ačkoliv je jedním z cílů černé legendy vyzdvihnout stinné stránky conquisty, Morales Padrón, který se věnoval literatuře kritizující kolonizaci, od Las Casase až po

⁵⁸ UBIETO ARTERA, A. *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995, s. 230, 284.

⁵⁹ MAREK, P. La recepción del Nuevo mundo en el ambiente de la familia Rosenberg. In: ČERNÁ, J. a kol. *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků: věda, umění, filosofie*. Plzeň, 2011, s. 66 – 68.

⁶⁰ KAŠPAR, O. *Pád zlatých říší*. Pardubice, 2004, s.241 – 242.

⁶¹ DE LAS CASAS, B. *O zemi indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. Praha: Lidová demokracie, 1954, s. 45.

Nerudu, se vyjádřil slovy: „stojí za to mít na hlavě sambenito⁶² černé legendy... výměnou za to, že jsme světu dali Boha jako je ten náš a jazyk jako je naše kastilština.“⁶³

Apología (Apologie) knížete Viléma Oranžského byla vydána v roce 1581, rok poté, co byl prohlášen za psance a byla na něho vypsána odměna. Ve výnosu, který byl k tomuto prohlášení sepsán, figurovala obvinění knížete z neloajálnosti, vzpoury a zrady. Lze tedy říci, že *Apologie* byla odezvou na tato obvinění. Jednalo se však nejen o ospravedlnění Viléma, ale také o urážky, které zpětně adresoval španělskému králi. Neváhal krále obvinít nejen z cizoložství, krvesmilství, vraždy syna dona Carlose či manželky Isabely z Valois, ale také z podvodného jednání či tyranie.⁶⁴

Na rozdíl od J. Péreze, Parker mezi tři stěžejní díla, která později sloužila jako podklad většiny Filipových, z velké části protestantských, životopisů, zařadil kromě Las Casase a Viléma Oranžského, také Antonia Péreze a jeho dílo *Relaciones (Relace)*. Jde o sbírku listin a komentář, která vyšla ve dvou vydáních, první v roce 1591, druhé, rozšířené v roce 1598. Filip II. v tomto díle působí jako „podlý, pomstychtivý a přihlouplý tyran“ právě díky listinám, které byly zřejmě velmi pečlivě vybírány tak, aby nesouvislé královy komentáře působily ve prospěch jeho bývalého sekretáře a na Jeho Výsost naopak vrhaly negativní světlo.⁶⁵

García Cárceles mezi prameny černé legendy řadí také práci Johna Foxe, Angličana v holandském exilu. Kniha *Acts and Monuments*, psaná v anglickém jazyce, která bývá často nazývána *Knihou mučedníků (El libro de los mártires)*, byla velmi úspěšná a byla vydávána až do roku 1954. Část věnovaná španělským mučedníkům není dlouhá a byla přidána až v pozdějším vydání. Nicméně lze v ní najít četné anekdoty o špatné pověsti Španělů. Stejně jako Montano, byl Foxe zatvřelým odpůrcem Inkvizice.⁶⁶

⁶² Roucho kajcníků. „Sambenito“. *Španělsko-český online slovník*. [online]. Lingea s.r.o., 2015. [cit. 2015-03-20] Dostupné z: <<http://slovníky.lingea.cz/Spanelsko-cesky>>.

⁶³ „[...] vale la pena tener sobre sí el sambenito de la Leyenda Negra... a cambio de darle a un mundo un Dios como el nuestro, una lengua como la de Castilla...“ (překlad – LŘ) CARBIA, R. D. *Historia de la leyenda negra hispano-americana*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004, s. 26.

⁶⁴ „[...] asesino, por haber matado a su esposa Isabel z a su hijo, el príncipe Don Carlos, [...]“ GARCÍA CÁRCEL, R. *La Leyenda Negra*. Madrid: Anaya, 1990, s. 12. Viz také PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 184 nebo ČERNÁ, J. *Dos o más Españas? Polemika (nejen) o španělské vědě a filosofii*. Plzeň: ZČU, 2011. s. 14.

⁶⁵ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 184-185.

⁶⁶ GARCÍA CÁRCEL, R. *La Leyenda Negra*. Madrid: Anaya, 1990, s. 12.

Popularita tak nepřátelských portrétů, jakými byla díla Viléma Oranžského, Antonia Péreze či ostatních protifilipovsky či protišpanělsky smýšlejících autorů, je na území příznivců protestantismu logická a snadno pochopitelná. Parker tvrdí, že Španělsko a jeho vládci byli velmi zřídka v ostatních státech v oblibě.⁶⁷ Espaňol Bouché o černé legendě v této souvislosti tvrdí, že byla vhodným prostředkem ostatních států, především v době jejich rostoucího nacionalismu, k obhájení svých činů, které byly následkem skutečných či domnělých hříchů Španělů. Věnuje se politickým motivům černé legendy, mezi které patřilo také uvědomování si, především ze strany ostatních evropských států toho, že Španělsko bylo v té době impériem zahrnujícím mimo jiné i velkou část Ameriky, což z něj činilo jednu z nejvýznamnějších námořních velmocí v západní Evropě. Dodává však, že kromě politických důvodů měla černá legenda úspěch v protestantských zemích především z ideologických důvodů. Španělsko v průběhu staletí ztotožnilo svou existenci s katolicismem. Náklonnost k této formě křesťanství vzrůstala právě v období, kdy se velká část Evropy obracela k reformaci. Tato situace ústící v již zmíněnou systematickou perzekuci protestantů na španělské půdě vyvrcholila tím, že se celý protestantský svět stal protišpanělsky smýšlejícím. Pozastavuje se ale také nad tím, že černá legenda koliduje s obdobím nejpůsobivějšího rozvoje španělské kultury a moci a považuje za nepochybné, že díla dávající základ černé legendě, byla útěchou pro ty, kteří na katolické Španělsko Filipa II. nahlíželi jako na nepřemožitelného nepřítele.⁶⁸

2.2 Bílá legenda (*Leyenda blanca*)

Již za Filipovy vlády dali jeho přívrženci a obdivovatelé vzniknout tzv. bílé legendě (*leyenda blanca*). Tato legenda, na rozdíl od té předchozí, vykresluje Filipa II. jako téměř svatého, svými poddanými obdivovaného, moudrého a spravedlivého vládce s řadou ctností.⁶⁹ Parker uvádí, že mezi díla tvořící bílou legendu patřily zpočátku smuteční proslovy za krále, následně formálnější chvalozpěvy a v neposlední řadě také životopisy. Mezi takové životopisy, již ze 17. století, zařazuje díla jako *Vida y muerte de Felipe II. (Stručný životopis)* od Diega Ruize de Ledesma, *Dichos y hechos del rey*

⁶⁷ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 185.

⁶⁸ ESPAÑOL BOUCHÉ, L. *Leyendas negras: vida y obra de Julián Juderías (1877-1918): la leyenda negra antiamericana*. Valladolid, 2007, s. 188 – 189.

⁶⁹ Černá, J. *¿Qué se debe a España? Spor o význam Španělska v evropských intelektuálních dějinách. Dějiny-Teorie-Kritika*, 2012, s. 242.

don Felipe II. (Skutky a výroky krále Filipa II.) od Baltasara Porreño či dílo *Don Felipe el prudente, segundo deste nombre, rey de las Españas y Nuevo Mundo (Filip Moudrý, král Španělska a Nového světa)* od Lorenza van der Hammen y León.⁷⁰

Poslední uvedené dílo a jeho apologetická povaha je viditelná již na začátku knihy, ve které Madrid'an s vlámskými předky, van der Hammen y León, píše:

„Život dona Filipa druhého byl tak obdivuhodný po stránce náboženství, štěstí, velikosti i moudrosti, že se nejen blížil, ale dokonce překonával životy ostatních princů; způsobil tak, že se domácí, ale i zahraniční spisovatelé chopili pera a napsali o něm mnoho (napsat vše nebylo možné), jako příklad těm, kteří chtějí dokonale vládnout.“⁷¹

Bílá legenda však nikdy nedosáhla takového vlivu jako její protiklad, legenda černá, která byla šířena nejen cizinci, ale i samotnými Španěly.⁷²

2.3 Další verze legendy

Historička Carmen Iglesias ve své práci píše: „myslet si, že vše je stejné a nerozlišovat na více než na černou a bílou, ochuzuje škálu možností všech součástí života“⁷³. V tomto duchu dala literatura i studia pojednávající o významném španělském monarchovi 16. století v průběhu století vzniknout nejen černé a bílé legendě, ale také jejich dalším verzím – růžové, modré či zelené.

V roce 1998 se, u příležitosti čtyřtého výročí smrti Filipa II., čelní evropští historici a hispanisté zaměřili na revizi černé legendy a pokusili se o smírné řešení, které by se vyvarovalo chybám a nedostatkům černé, ale i bílé legendy. Vznikla tak růžová

⁷⁰ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: Brána, 1998, s. 185.

⁷¹ “La [vida] de don Felipe Segundo fue tan admirable en Religion, Fortuna, Grandeza y Prudencia, que en esta parte no solo frisa con las de todos los otros Principes, pero las prefiere: assi ocasionó a naturales y estrãgeros, propios y estranos a tomar la pluma, y escribir mucho della (que toda no ha sido possible) para exemplo de los que con perfeccio desean gobernar.” (překlad – LŘ) VAN DER HAMMEN Y LEÓN, L. *Don Felipe el prudente, segundo deste nombre, rey de las Españas y Nuevo Mundo*, Madrid, 1631. [online]. Universidad Complutense de Madrid, s. xxiii.

⁷² ČERNÁ, J. ¿Qué se debe a España? Spor o význam Španělska v evropských intelektuálních dějinách. *Dějiny-Teorie-Kritika*, 2012, s. 243.

⁷³ „Pensar que <<todo es lo mismo>> o no distinguir más que entre lo blanco y lo negro empobrece el abanico de opciones en todos los sectores de la vida individual y colectiva.” (překlad – LŘ) IGLESIAS, C. *No siempre lo peor es cierto*. Barcelona: Círculo de Lectores, 2009, s. 24.

legenda (*leyenda rosa*), která se vyznačuje úctou k historické realitě. Autoři se snaží vyobrazit Filipa jako „typického renesančního panovníka“, tedy s jeho přednostmi, ale i vadami. Mezi díla růžové legendy řadí J. Černá například práce anglického historika Geoffreyho Parkera, který ve svém díle prezentuje Filipa II. jako „jednu z nejevropštějších osobností historie“.⁷⁴ Podle Péreze však měla Parkerova a jim podobná díla značný neúspěch a to především na půdě španělské levice, která preferovala díla vyobrazující Filipa jako fanatika a tyрана - zosobnění černé legendy.⁷⁵ V současné době lze nalézt nejen zahraniční, ale i španělské autory, kteří usilují o rozšiřování řad publikací s podobným nádechem, tedy ani příliš negativní, ani příliš pozitivní, jako například historička María del Carmen Iglesias se svou obsáhlou publikací *No siempre lo peor es cierto (To nejhorší není vždy jisté)*⁷⁶.

Ve 20. století postupně vyvstala potřeba očistit Španělsko od tradičně šířené negativní pověsti o krutosti a fanatismu, způsobené černou legendou. Frankistický režim začal vytvářet jako odpověď na černou legendu tzv. modrou legendu (*leyenda azul*), kterou charakterizovalo využívání symbolů, postav a určitých historických období k tvorbě hluboce ideologizované historiografie. V této verzi byli hlavní hrdinové představováni bez vad a nedostatků. Frankistický režim, v čele s Franciskem Frankem, chtěl docílit představy sebe sama jako následovníka slavné imperiální minulosti, která měla kořeny ve středověku, renesanci a tzv. *Siglo de Oro (Zlatý Věk)*, tedy v obdobích ztělesněných postavami dona Pelaya, Cida Campeadora, Katolických králů, Karla V. a Filipa II., tj. v obdobích, jejichž hlavními symboly byl hispánský národ a katolicismus. Právě na Filipa II. pohlížela mytologie diktatury jako na strážce katolicismu.⁷⁷

Královo nadšení týkající se zakládání zahrad a jeho obecně velmi kladný vztah k přírodě bylo základem tzv. zelené legendy (*leyenda verde*). V té byl Filip II. představován jako „ekologický“ panovník.⁷⁸

⁷⁴ ČERNÁ, J. ¿Qué se debe a España? Spor o význam Španělska v evropských intelektuálních dějinách. *Dějiny-Teorie-Kritika*, 2012, s. 243.

⁷⁵ PÉREZ, J. *La leyenda negra*. Madrid: Gadir, 2009, s. 189. Viz. také ČERNÁ, J. ¿Qué se debe a España? Spor o význam Španělska v evropských intelektuálních dějinách. *Dějiny-Teorie-Kritika*, 2012, s. 243.

⁷⁶ (překlad názvu díla – LŘ)

⁷⁷ OLIVAS FUENTES, M. *Leyenda negra y leyenda azul. Dicenda: Cuadernos de filología hispánica* [online]. 2014, s. 85.

⁷⁸ Tomuto tématu se věnuje především Francisco J. P. Sarmiento ve svém díle *La leyenda verde: naturaleza, sanidad y ciencia en la corte de Felipe II.* viz. FIŘTOVÁ, I. *Vzájemná subvence vzdělanců a královského majestátu: Významní španělští humanisté ve službách Filipa II.* Plzeň, 2013, s. 21.

3 Obraz Filipa II. ve vybrané španělské beletrii 20. století

Tato kapitola je věnována percepci španělského panovníka ve vybrané španělské beletrii 20. století. Autorčiným původním záměrem bylo zpracovat literaturu z chronologického hlediska se snahou vyzkoumat, zdali a v jaké formě existuje souvislost mezi politickou situací a obrazem Filipa II. ve vybrané literatuře. Vzhledem k nízkému počtu vzorků napříč 20. stoletím a po důkladném prostudování literatury se nicméně rozhodla věnovat obrazu Filipa II. z hlediska tematických celků s motivy, které spojují vybraná díla. Na základě ukázek v rámci tematických celků autorka sledovala, jaký poskytují obraz Filipa II.

3.1 *Stručný historický kontext*

Moderní historie Španělska byla poznamenána velkým množstvím politických změn. Do 20. století vkročilo Španělsko jako monarchie, v čele s králem Alfonsem XIII. (1902 – 1931), která se postupně mezi lety 1923 a 1931 proměnila v režim s prvky diktatury Prima de Rivery. Po ní následovala republikánská vlna odporu a s ní i vznik druhé španělské republiky, která po 5 letech vyústila ve Španělskou občanskou válku (1936 -1939).

S ohledem na již zmíněný nízký počet publikací, lze uvažovat o tom, že v průběhu 20. století nebyl o historicky směřovanou literaturu příliš velký zájem. Konkrétně během období občanské války a období bezprostředně po ní následujícím, tedy nelze očekávat velký zájem o historii jako námět literární tvorby a vzhledem k situaci, kdy se Španělsko regenerovalo po válečných střetech, nelze předpokládat ani významný rozvoj ostatní literatury.

Španělská občanská válka skončila v roce 1939. Hned vzápětí byla nastolena diktatura a generál Francisco Franco, nejčastěji nazývaný „vůdce“ (*caudillo*), setrval v pozici diktátora až do své smrti roku 1975.

Již za svého života Franco rozhodl, že jeho následovníkem se stane Juan Carlos, vnuk Alfonse XIII. Dva dny po smrti Franka se tak také stalo. Juan Carlos I. zůstal u moci až do své abdikace v roce 2014 a Španělsko prožilo konec 20. století opět jako monarchie.⁷⁹

⁷⁹ FORBELSKÝ, J. *Španělská literatura 20. století*. Praha: Karolinum, 1999, s. 9 – 16 či CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura*. Olomouc: Votobia, 1997.

3.2 *Obecně o autorech a jejich dílech*

Mezi nalezenými tituly⁸⁰, které posloužily pro tuto kapitolu, figurují čtyři dramata a dvě prozaistická díla:

- ~ DE MADARIAGA, Salvador. *Don Carlos*. 1940. Drama.
- ~ PEMÁN, José María. *Felipe II.: Las soledades del rey*. 1958. Drama.
- ~ SENDER, Ramón José. *Tres novelas teresianas*. 1967. Historický román.
- ~ MUÑIZ, Carlos. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. 1972. Drama.
- ~ PASO, Alfonso. *Ocho preguntas a un monarca*. 1984. Drama.
- ~ CASALS, Pedro. *Las hogueras del rey*. 1989. Historický román.

Salvador de Madariaga (1886 - 1978)⁸¹ byl španělským autorem působícím v exilu, do kterého definitivně odešel po vypuknutí španělské občanské války (1936). Již dříve však působil jako profesor španělské literatury na Oxfordské univerzitě (1928) a za svůj život působil na mnoha významných místech, například jako prezident řady evropských sdružení.⁸² Spektrum jeho působení bylo široké. Byl španělským myslitelem, básníkem, esejistou, novinářem, dramaturgem a romanopiscem. Co se týče jeho politického postoje, byl liberálním demokratem.⁸³ V roce 1940 napsal výše citované, veršované drama *Don Carlos*.

José María Pemán (1898 - 1981)⁸⁴ byl španělský konzervativec, tradicionalista a intelektuál frankistického režimu. Kromě dramatu se věnoval také poezii, esejistice a řečnictví. Sám sebe označoval především za „křesťana a Španěla“. Své hodnoty, náboženské ale také pro-monarchistické, často vkládal do svých děl. Takovým dílem je i jeho historické drama z roku 1957, *Felipe II. Las soledades del rey (Filip II., Král a jeho samoty)*.

⁸⁰ Data uvedená u jednotlivých titulů odpovídají roku, ve kterém byla díla napsána. V některých případech se neshodují s rokem vydání pro tuto práci využitých výtisků. Viz. Seznam použitých zdrojů.

⁸¹ Viz obal knihy DE MADARIAGA, Salvador. *Teatro en prosa y verso: Don Carlos*. Madrid: Espasa-Calpe, 1983.

⁸² CHARANZOVÁ, D. Velký Evropan Salvador de Madariaga Rojo. *AULA* [online]. 2004, s. 46.

⁸³ Viz obal knihy. DE MADARIAGA, Salvador. *Teatro en prosa y verso: Don Carlos*. Madrid: Espasa-Calpe, 1983.

⁸⁴ GRACIA, J. a D., RÓDENAS DE MOYA. *Historia de la literatura española*. Barcelona: Crítica, 2011, s. 398.

Ramón José Sender (1901 - 1982)⁸⁵ byl podobně jako Madariaga, spisovatelem žijícím v exilu, do kterého odešel po skončení občanské války a nástupu frankistického režimu. Nejprve žil několik let v Mexiku a později se přestěhoval do Spojených států, kde žil až do své smrti. Byl levicově smýšlejícím autorem a jeho levicové názory se údajně prohloubily po návštěvě Sovětského svazu v roce 1933.⁸⁶ Své rozsáhlé dílo rozšířil v roce 1967 o knihu povídek *Tres novelas teresianas (Tři tereziánské povídky)*.

Carlos Muñiz (1927 – 1994)⁸⁷ pocházel z Madridu a nejvíce se proslavil jako dramatik. V roce 1972, v rámci přehodnocování národní historie, napsal dílo *Tragicomedia del serenísimo príncipe don Carlos (Tragikomedie neklidnějšího prince dona Carlose)*, které se ještě v témže roce stalo, finalistou ceny Lope de Vega. Ani tato skutečnost však nezabránila tomu, aby v té době fungující frankistická cenzura dílo nezakázala. Dílo bylo oficiálně uvedeno do divadel až v roce 1980.⁸⁸

Alfonso Paso (1926 - 1978) byl madridský dramatik. Ve své tvorbě se věnoval komediím, kterých napsal nespočetné množství. Jeho politický postoj byl převážně pravicový, což potvrdil v 70. letech, kdy se stal příznivcem a obhájcem frankistického režimu. Jeho drama *Ocho preguntas a un monarca (Osm otázek pro monarchu)* bylo vydáno a uvedeno do divadel až po jeho smrti v roce 1984.⁸⁹

Pedro Casals (nar. 1944) je současným katalánským spisovatelem. Část svého života prožil ve Francii a Spojených státech. V roce 1989 napsal historický román *Las hogueras del rey (Královy hranice)*, který se stal finalistou ceny Planeta v roce 1989.⁹⁰ Casals napsal o tři roky později, v roce 1992, další historický román, *El infante de la noche (Infant noci)*, ve které se krátce dotýká osudu Filipova syna dona Carlose. Filip II. je v tomto románu v souvislosti se synem Carlosem pouze zmíněn.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 366.

⁸⁶ FORBELSKÝ, J. *Španělská literatura 20. století*. Praha: Karolinum, 1999, s. 96.

⁸⁷ GRACIA, J. a D., RÓDENAS DE MOYA. *Historia de la literatura española*. Barcelona: Crítica, 2011, s. 514.

⁸⁸ LABORDA, Ángel. Una visión del Príncipe Don Carlos. *ABC*, 11-11-1980. [online] 2009.

⁸⁹ GRACIA, J. a D., RÓDENAS DE MOYA. *Historia de la literatura española*. Barcelona: Crítica, 2011, s. 404 - 405.

⁹⁰ Viz. obal knihy CASALS, Pedro. *Las hogueras del rey*. Barcelona: Editorial Planeta, 1989.

3.3 Analýza vybrané španělské krásné literatury

Jak je patrné z předchozích kapitol, za vlády Filipa II. se stala řada událostí, z nichž především ty skandální, zveličované a velmi efektivně šířené jako součást černé legendy, se staly velmi oblíbenými náměty pozdější beletrie. V rámci v této práci uváděných literárních děl 20. století zvolila autorka k analýze následující motivy:

- ~ Filip II. a jeho syn, infant don Carlos
- ~ Trojúhelník Filip II., Antonio Pérez a kněžna z Éboli
- ~ Filip II. a náboženství

3.3.1 Filip II. a jeho syn, infant don Carlos

Nešťastný osud mladého prince, především jeho uvěznění a smrt, se stal velmi vděčným motivem literární fikce. V některých případech až do takové míry, že se stal hlavní postavou příběhu a jeho jména bylo využito i pro název celého díla, jak je tomu v případě Madariagy či Muñize. Inspirace postavou mladého infanta je zaznamenána i v předchozích stoletích. Nejčastěji uváděným dílem, které dalo později vzniknout modernějším interpretacím, je drama *Don Karlos, Infant von Spanien* německého dramatika 18. století, Friedricha von Schillera.⁹¹ Ve španělské, historicky zaměřené literární tvorbě se téma dona Carlose objevilo již v 17. století, například v divadelní hře Diega Jiméneze de Enciso, *El príncipe don Carlos*.⁹²

Nejvhodnějšími díly pro znázornění vztahu Filipa II. a jeho syna, jsou mezi vybranými tituly díla Madariagy, Pemána, Sendera a Muñize. Takto vyjmenována nejen odpovídají chronologickému řazení, ale je též vhodné se jimi v tomto pořadí, v této části zabývat, protože poskytují pohled na pojetí zmiňovaného vztahu krále se synem, od neutrálního, přes velmi pozitivní, až po absolutně negativní.

Salvador de Madariaga se ve svém dramatu *Don Carlos* věnuje ambicím mladého prince a jeho neodolatelné touze po vlastním území, kterému by mohl vládnout. Pomýšlí na Maltu i na Flandry. Za zády otce se snaží zorganizovat svůj útěk ode dvora, kde mu není přáno a kde na něj není pohlíženo jako na následovníka trůnu.

⁹¹ OLIVAS FUENTES, M. Leyenda negra y leyenda azul. *Dicenda: Cuadernos de filología hispánica* [online]. 2014, s. 86 – 87.

⁹² Tomuto tématu, a především jeho výskytu ve španělském historickém románu 19. století, se podrobněji věnuje José María Díez Borque ve své práci *Felipe II en la novela histórica española del siglo XIX*, která je součástí svazku *El siglo de Carlos V y Felipe II*, vydaného ve Valladolidu, r. 1999.

Madariaga představuje dona Carlose jako mladého muže, hnaného láskou ke své nevlastní matce, královně Isabel z Valois, ale především neskrývanou nenávistí ke svému otci:

„*PÁTER HONORATO JUAN*

- Již se nepřu,

*jsem váš zpovědník, a vy v duchu můj syn.
Ukládám vám a žádám vás jen o jeden čin,
ať ponížíte pýchu, která vás vede
k velké chybě a falešnému vědomí,
a ať zpytáte, pro mne, své svědomí.*

DON CARLOS

*Zbytečné. Už jsem ho zpytoval.
Mistře, pro mě není odpuštění,
nesnáším... určitou osobu.
Pro nikoho a pro nic nezměním to potěšení,
ve kterém má duše již dlouho se plaví,
ba snad topí. Ta, která nenávistí se tolik baví.
Má duše neodpouští.
Smrt mému nepříteli přeje,
a smrt mu má přinést. Smrt.
Tak staň se, ať se děje, co se děje.“⁹³*

Postava Filipa se přímo objevuje jen v několika scénách dvou posledních aktů. Jeho důležitost se však prolíná celým dějem hry, například v rozhovoru Ruy Gómeze s královnou Isabel z Valois, v němž spekulují o tom, že za silně projevovanou nenávistí k vlastnímu otci stojí vlastně touha po jeho lásce, kterou princ nikdy nepoznal:

„*RUY GÓMEZ*

*Mezi sochami a obrazy trpící, bloudící,
nešťastný Don Carlos, muže připomínající,*

⁹³ “PADRE HONORATO JUAN -Ya no arguyo, // soy vuestro confesor, y sois mi hijo// en espíritu. Os mando y os exijo// que humilléis ese orgullo// que os lleva a tanto error y falsa ciencia// y que me hagáis examen de conciencia.

DON CARLOS - Inútil. Ya la tengo examinanda.// Maestro, para mí, no hay indulgencia,// Odio a... cierta persona.// Por nadie ni por nada//cambio el goce en que nada// mi alma que en el odio se recrea.// Mi alma no perdona.// La muerte a este enemigo le desea// y la muerte le ha de dar. Muerte. Así sea.”

(Volný překlad – LŘ) DE MADARIAGA, S. *Teatro en prosa y verso: Don Carlos*. Madrid: Espasa-Calpe, 1983, s. 185 – 186.

DOÑA ISABEL
RUY GÓMEZ

*je však ještě dítětem, a bláhovým,
po lásce a náklonnosti hladovým.
Především po té otcovské.
Otcovské pravíš? Jsi si jist, že trpí nedostatkem...
Pouhá domněnka, to co člověk jenom tuší,
kdo ví, snad za věčnou nenávistí,
která Vaši výsost a krále tolik mučí,
může být skryta něha, záhadná a opojná,
něha k vlastnímu otci a jeho tváři,
která je vždy tak vznešená a důstojná.*

[...]
RUY GÓMEZ

*Od Vaší výsosti vše já očekávám.
Tak zamilovaný král nebyl kolik roků,
ba neviděl jsem ho ani tak spokojeného.
A Don Carlos, nikdy neměl po svém boku,
srdce tak štědrého a urozeného.
Mezi synem a otcem, most je dokován.
Na vaší hrudi, má paní, obejmou se,
a zázrak bude dokonán.“⁹⁴*

Princ je uvězněn a chorý. Po četných žádostech svolí král k návštěvě královny u prince, který je již na sklonku života. Isabel mu chce promluvit do duše a docílit tak toho, aby nezemřel s pocitem nenávisti k otci, ale naopak s pocitem lásky, kterou se snaží po celou dobu skrývat:

„DOÑA ISABEL
DON CARLOS

[...] *Král chová k tobě city, Carlosi, plné něžnosti.
Mlč Isabel, proboha! Mlč! Já nechci to,*

⁹⁴ „RUY GÓMEZ.- Entre estatuas e imágenes padece// el infeliz Don Carlos, que parece// un hombre y es un niño// hambriento de cariño...// Sobre todo paterno.

DOÑA ISABEL.- ¿Paterno? Estás seguro que adolece...

RUY GÓMEZ.- Sólo una conjetura// detrás de ese odio eterno// que a Vuestra Majestad y al Rey tortura// ¿quién sabe? puede haber una ternura// secreta y misteriosa// hacia la faz solemne y silenciosa// y la figura augusta// de su padre.

[...] RUY GÓMEZ.- De vuestra Majestad todo lo espero.// Jamás ha sido el Rey tan venturoso// ni tan enamorado.// Jamás tuvo Don Carlos a su lado// un corazón tan noble y generoso.// ¡Entre el padre y el hijo, el puente es hecho!// Se abrazarán, Señora, en vuestro pecho.“ (Volný překlad – LŘ) DE MADARIAGA, S. *Teatro en prosa y verso: Don Carlos*. Madrid: Espasa-Calpe, 1983, s. 151.

nechci takové mučení, ani žádné těžkosti!

To radši zemřít, zemřít v nenávisti a zůstat necitou.

DOÑA ISABEL

[...] Ó, Karlosi, já ti přísahám!

DON CARLOS

*[...] ¡Isabel, Isabel, řekni mu, že já, jeho syn,
jako jemu věr...ný a jeho mi..lující, umírám!”⁹⁵*

V Madariagově díle není Filip přímo spojován s princovou smrtí. Uvěznění dona Carlose proběhne na rozkaz a za přítomnosti krále, což poukazuje na snahu zbavit se syna. Tuto snahu však vyvrací královo zdůvodnění, ve kterém se odvolává na princovo chatrné duševní zdraví a celou situaci považuje za nezbytnou pro jeho ochranu před veřejností a možnými pomluvami. Obecně lze Madariagův obraz Filipa II. považovat za neutrální. Filipa vykresluje jako přísného, ale zároveň velmi vlídného monarchu, který chová hluboké city k mladé manželce, královně Isabel, a snad i tajnou otcovskou lásku k synovi.

Na rozdíl od Madariagy vytvořil José María Pemán ve svém díle, *Felipe II. Las soledades del rey*, velmi pozitivní obraz španělského monarchy 16. století. Jeho promonarchistické tendence byly s největší pravděpodobností hnací silou tohoto díla. Filipa zobrazuje jako silně věřícího, rozumného a prozíravého krále. Ostatně takové je i jeho nejčastější přívlastek - *el prudente* (rozumný, prozíravý). Pemánův Don Carlos je naopak člověk se sklony k tyranii. Je schopen vyhrožovat smrtí komukoliv, třeba i knězi, pokud se mu znelíbí, nebo okamžitě neudělá to, co princ nařídí. Pemán ho zobrazuje jako rozmazleného, impulzivního mladíka s vysokými ambicemi:

„KRÁL

Proč ztrpčuješ mé bytí, synu?

DON CARLOS

Veličenstvo... Neodpověděl jste na mou žádost.

KRÁL

*Vládnout nad... Nizozemím!... To je jako bys mne žádal o
nejméně zkroceného koně z mých stájí... nebo
nejkousavějšího psa z mé smečky...*

DON CARLOS

Cítím se schopný velkých činů... ”⁹⁶

⁹⁵ “DOÑA ISABEL.- [...] El Rey te quiere, Carlos, con ternura.

DON CARLOS Calla, Isabel, por Dios! ¡Calla! ¡No quiero, // no quiero esa tortura! // ¡Antes morir, antes morir, odiando!

DOÑA ISABEL.- [...] ¡Oh, Carlos, te lo juro!...

DON CARLOS.- [...] ¡Isabel, Isabel, dile que muero // su hijo a...mante y... fiel! (Volný překlad – LŘ) DE MADARIAGA, S. *Teatro en prosa y verso: Don Carlos*. Madrid: Espasa-Calpe, 1983, s. 194 – 195.

Stejně jako Madariaga, i Pemán poukazuje na nenávist infanta vůči otci:

„*DON CARLOS* *Nenávidím jednoho muže... Mám nepřítele na smrt.*
PŘEVOR *Nejdřív mu odpusťte..., a pak vám bude odpuštěno.*
DON CARLOS *Ani nápad, každým dnem ho nenávidím víc a víc... Říkám*
si, že ho zabiji... Nemyslete si, Vaše velebnosti, že couvnu
zpět, byť o jeden krok... Vykročilo-li se jednou cestou, není
důvod se vracet a pochybovat... Protože ten nepřítel,
kterého nenávidím... je král, můj otec!”⁹⁷

V rozhovoru mezi princem a králem, týkajícím se princovy nové povinnosti, předsedání Radě Kastilie, poukazuje Pemán na královu prozíravost a uvážlivost:

„*KRÁL* *Neexistuje lepší způsob, jak jí předsedat, řekl jsem vám,*
než jít jí předsedat co nejméně je to možné... Ten kdo totiž
jde, Výsosti, neuslyší více, než co mu řeknou rádcové.
Učená slova. Ten, kdo však nejde, pozná jejich pravé
myšlenky – každý mu je o samotě, o druhém převypráví...
DON CARLOS *Nenávidím tu špinavou prozíravost, ten pomalý krok, který*
je tlumený koberci..., jako ten koček v Alcázaru... Všechno
chcete jen potichu.

⁹⁶ “REY.- ¿Porqué amargas mis horas, hijo mío?

DON CARLOS.- Majestad... No habéis contestado mi demanda.

REY.- ¡La gobernación de... los Países Bajos!... Es como si me pidieras el caballo menos domado de mis cuabras.. o el perro más mordedor de mis jaurías...

DON CARLOS.- Me siento capaz de grandes cosas...” (Volný překlad – LŘ.) PEMÁN, J. M. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958, s. 75 – 76.

⁹⁷ “DON CARLOS.- Odio a un hombre... Tengo un enemigo mortal.

PRIOR.- Perdonadlo primero..., y tendréis la absolución.

DON CARLOS.- Lejos de ello, le odio más cada día... ¡Y me propongo matarlo!... No piense vuestra reverencia que dé un paso atrás... Cuando se ha tomado ese camino, no hay que volver y dudar... Porque el enemigo que odio... ¡es el Rey mi padre!” (Volný překlad – LŘ.) PEMÁN, J. M. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958, s. 73 – 74.

KRÁL

*Vytvořili jsme tak velký svět, tak nebezpečný a plný nepřátel..., že pokud promluvíme nahlas, probudí se.*⁹⁸

Rozdílně od Madariagy, a ještě více od Pemána, se věnují tématu dona Carlose díla Ramóna J. Sendera a Carlose Muñize. Oba autoři přináší protikladný, velmi negativní pohled na Filipa II.

Sender se ve svých třech tereziánských povídkách věnuje osudu mladého prince především v poslední povídce *En la misa de Fray Hernando (Na mši Fraye Hernanda)*, do které začlenil rozsáhlý dopis adresovaný baronu de Montigny do Flander. Dopis údajně napsal don Carlos před svou smrtí. Velmi ostře v něm kritizuje svého otce. Obviňuje ho nejen z vlastní smrti, ale také z vraždy své matky a dalších:

„[...] Je to můj otec, ten, kdo usiluje o můj život a křičet to odsud neznamená prosit o pomoc, která by byla stejně k ničemu a i kdyby k něčemu byla, přišla by pozdě. [...] Můj otec, král, je blázen a říkám to jako ten, komu v žilách proudí stejná krev a stejné bláznovství, ačkoliv to mé je nevinné, protože nebude mít jinou oběť, než mne samotného. [...]”⁹⁹

“Zabil mou matku a zabije i doňu Isabel, protože když se jich nabaží, posedne ho strach z dřiny a hádek, [...] zabije, jako už zabil a zabije znovu, jen aby se zapomnělo na předchozí zločin [...]”¹⁰⁰

⁹⁸ “REY.- No hay forma mejor de presidirlo, os dije, que ir a presidirlo las menos veces posible... El que va, Alteza, no oye más que lo que dicen los consejeros. Palabras estudiadas. El que no va, conoce sus verdaderos pensamientos: cada uno se lo contará, a solas, del otro...

DON CARLOS.- Odio esa sucia prudencia, ese paso lento que no suena sobre las alfombras..., como el de los gatos en el Alcázar... Todo lo queréis a media voz.

REY.- Hemos hecho un mundo tan grande, tan peligroso y lleno de enemigos..., que si hablamos alto se despertará.” (Volný překlad – LŘ.) PEMÁN, J. M. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958, s. 76 - 77.

⁹⁹ “« [...] Es mi padre el rey quien me mata y gritarlo desde aquí no es pedir auxilio que en todo caso sería inútil y aunque pudiera ser útil llegaría tarde. [...] »Mi padre, el rey, está loco y lo digo como quien lo sabe por llevar en las venas su sangre y su misma locura, aunque la mía sea inocente por no causar otra víctima que yo mismo. [...]” (Volný překlad – LŘ.) SENDER, R. J. *Tres novelas teresianas*. Barcelona: Ediciones Destino, 1967, s. 196.

¹⁰⁰ “»Mató a mi madre y matará a doña Isabel, porque cuando está saciado de ellas tiene miedo a la fatiga y grima, [...] matará como ha matado y volverá a matar para hacer olvidar el crimen anterior [...]” (Volný překlad – LŘ.) SENDER, R. J. *Tres novelas teresianas*. Barcelona: Ediciones Destino, 1967, s. 197.

Carlosův dopis byl údajně mezi věcmi barona de Montigny, které byly po jeho násilné smrti svěřeny do rukou Fraye Hernanda, oficiálního svědka baronova zavraždění. Filipův syn na pokraji smrti nešetří negativními argumenty a opakuje stále dokola, že král je krutý blázen, který neváhá vraždit osoby, které jsou mu jakýmkoliv způsobem nepříjemné. Obraz Filipa, který tedy poskytuje ve svém díle Sender je veskrz negativní.

Podobně jako Sender se i Muñiz dívá na postavu Filipa II. kriticky, pravděpodobně nejkritičtěji ze všech zmíněných autorů. Dává za pravdu všemu, co o monarchovi tvrdí černá legenda, vyvracejíc tak frankistickou legendu, kterou přizívovalo i Pemánovo dílo. Potvrzuje to i skutečnost, že Muñizovo dílo bylo zakázáno frankistickou cenzurou. Záporný přístup krále k synovi Muñiz zobrazuje v několika pasážích. Například v rozhovoru mezi králem a královnou Isabelou z Valois, kdy dává najevo, že s princem nepočítá jako s následníkem trůnu:

„FILIP II.-[...] Španělsko prožívá dny slávy. Víra našeho národa je den ode dne silnější a královna očekává plod našeho manželství. Již brzy se narodí následník trůnu.

ISABEL.- Následník... (Nechápe.) Chci říct... další následník, k čemu? Vždyť už následníka máte, pane.

FILIP II.- Don Carlos je moc mladý. A není ani ženatý. Pouze v případě, že má princ potomstvo, může být považován za následníka.”¹⁰¹

Nebo v rozhovoru mezi králem a donem Juanem de Austria, se kterým se spolčí proti princi:

„FILIP II.- Ach, kdyby tak byl můj syn Carlos po mě. Prozíravost a víra jsou jedinou cestou k úspěšnému spravování tolika národů. Vy, done Juane, si s ním

¹⁰¹ „FELIPE II.-[...] España vive días de gloria. La fe es cada vez más fuerte en nuestro pueblo y la reina espera el fruto de nuestro matrimonio. Pronto habrá un heredero del trono.

ISABEL.- Un heredero... (No comprende bien.) Quiero decir... otro heredero, ¿para qué? Vos tenéis ya heredero, señor.

FELIPE II.- Don Carlos es muy joven. Y no está casado. Sólo cuando un príncipe tiene descendencia puede considerarse como firme heredero.” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 469.

promluvíte, projevíte mu svou náklonost a zařídíte, aby se zdržel u dvora až do mého návratu.

DON JUAN.- A co když mne neuposlechne?

*FILIP II.- Ale ano. Je to hlupák. A vás obdivuje. Ale i kdyby ne, jiní lidé ho už u dvora zdrží.*¹⁰²

Muñiz zobrazuje Filipa II. také jako bezcitného otce, který při uvěznění dona Carlose prohlásí, že pro něj už není synem, ale jen obyčejným poddaným. Později dokonce zakáže o synově existenci vůbec hovořit, jako například při rozhovoru s královnou Isabelou:

„FILIP II.- [...] Žádám vás, abyste mi již znovu nepřipomínala princovu existenci. Princ v mém rozdrásaném srdci již dávno zemřel. Už je z něj pouze vzpurný duch. A zbavte se toho smutku a už nikdy přede mnou jeho jméno neopakujte. Pro vás je princ také mrtev.“¹⁰³

Filipovu necitlivost a krutost dokreslují slova, která pronáší, když už ví o tom, že princ zemřel:

„ISABEL.- Pane, nedoprovodíte vašeho syna?

FILIP II.- Jak bych mohl doprovodit takového hříšníka? Kam? Do pekel? Paní, zakázal jsem vám o něm mluvit. Vy se musíte všemi vašimi silami věnovat vašemu těhotenství.[...] Pod srdcem jistě nosíte budoucího dědice Španělska.“¹⁰⁴

¹⁰² “FELIPE II.- ¡Ah, si mi hijo Carlos hubiera sido como yo! Que son la Prudencia y la Fe los únicos caminos para regir con acierto tantos pueblos. Vos, Don Juan, hablaréis con él, os mostraréis afectuoso y procuraréis retenerle en la corte hasta mi regreso.

DON JUAN.- ¿Y si no me hace caso?

FELIPE II.- Os lo hará. Es un imbécil. Y os admira. Pero aunque no os lo hiciera, otras personas le retendrán en la corte.” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 514.

¹⁰³ “FELIPE II.- [...] Os ruego que no me volváis a recordar la existencia del príncipe. El príncipe ya ha muerto en mi desgarrado corazón. Ya es sólo espíritu rebelde. Quitaos ese luto y no volváis jamás a repetir su nombre. Para vos, también, el príncipe está muerto.” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 525.

¹⁰⁴ “ISABEL.- Señor ¿no acompañáis a vuestro hijo?

FELIPE II.- ¿Cómo iba a acompañar a semejante pecador? ¿Dónde? ¿A los infiernos? Señora, os tengo prohibido hablar de él. ¡ Vos debéis dedicaros con todas vuestras fuerzas a cuidar de vuestra preñez! ... En este vientre alienta sin duda el heredero de España.” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 530.

V závěrečné části, ještě dokud je don Carlos při životě, využívá Muñiz princova monologu k vyobrazení Filipa a jeho přívrženců, jako pokrytců, kteří se při svém jednání schovávají za církev a za Boha:

„DON CARLOS.- ¿Víš proč? (Směje se z posledních sil.) Protože si myslím, že moje odpuštění vám bude k ničemu, až budete stát před králem všech králů a vypořádávat s ním účty... On vás potrestá... On ví, že v jeho jménu konáte ty největší hanebnosti a že pod jeho záštitou rozpoutáváte vaši nenávist a že v jeho jménu zabijíte... Odpouštím vám všem, protože vím, že On vám odpustit nemůže, je-li vsutku tou nejvyšší spravedlností... Odpouštím vám, protože už je mi to jedno. Ty, trůn, válka ve Flandrech i můj otec a jeho svaté relikvie. To vše je ve srovnání se smrtí strašně k smíchu.. [...]“¹⁰⁵

3.3.2 Trojúhelník - Filip II., Antonio Pérez a kněžna de Éboli.

Trojúhelník, nejen milostný, ale také plný intrik. Vztahy mezi Filipem II., jeho sekretářem Antoniem Pérezem a Annou de Mendoza, kněžnou z Éboli, jsou podrobněji popsány v první kapitole. Ta se mimo jiné věnuje i vraždě Juana de Escobedo, která je spjata nejen s králem, ale především s osobou jeho sekretáře.

Téma zahrnující intriky a postavy sekretáře Péreze a kněžny z Éboli, se objevuje v díle Pemána, Sendera, Casalse i Muñize. Nejvíce se mu však věnuje Alfonso Paso ve svém dramatu.

Pemán ve svém díle obviňuje sekretáře Antonia Péreze z vraždy Juana de Escobedo. Král byl v Pemánově pojetí pouze obětí sekretářovy lsti:

„PÉREZ

Nebezpečný je jedině ten, kdo má královu přízeň... Escobedo šlápl vedle.¹⁰⁶

¹⁰⁵ “DON CARLOS.- ¿Sabes por qué? (*Ríe con débil risa.*) Porque pienso que mi perdón no os servirá cuando hayáis de dar cuentas al Rey de los reyes... Él os castigará... Él sabe que en su nombre cometéis las mayores vilezas y que a su amparo desatáis vuestro odio y en su nombre aniquiláis la vida... Os perdono a todos porque sé que Él no puede perdonaros si es de veras la Suma Justicia... Os perdono porque ya me es igual. Ante la muerte tú y el trono y la guerra de Flandes y mi padre y sus santas reliquias dais una risa tremenda... [...]“ (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 528.

¹⁰⁶ “PÉREZ.- Únicamente es peligroso el que tiene el favor del Rey... Escobedo ha dado un mal paso.” (Volný překlad – LŘ.) PEMÁN, J. M. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958, s. 147.

[...]

KNĚŽNA (Nervózně.)

Popsal jste jednu z těch prázdných listin s královým podpisem?

PÉREZ

Už jsem vám řekl, že je to hra lišky s liškou. A není lišky, která by se nedala zastihnout v momentě, kdy bude jako beránek, když se na ni dostatečně dlouho číhá. Doño Anno, nyní spěchám. Musím si promluvit s mými muži a poté ihned odjet do mého domu v Alcalá. Musí být víc než jasné, že tam jsem strávil, zotavující se z nemoci, noc jakou bude ta dnešní.“¹⁰⁷

Král se ale o sekretářových intrikách dozví a dožaduje se, aby sekretář mluvil pravdu. Nebrání se procesu, ve kterém bude i on součástí vraždy Escobeda, ale požaduje po sekretáři úplnou pravdu. Pemán tak vytváří obraz poctivého panovníka, který si zakládá na pravdě:

„KRÁL (Čte.)

Tímto rozsudkem, vydaným podle mého svědomí, v zájmu státu potají usmrtíte dona Juana de Escobedo. Já, král.

PÉREZ

Co ode mne chcete slyšet, vaše Veličenstvo? ... Byla to moje zbraň. Ted' je ve vašich rukou. ... Roztrhejte to!

[...]

KRÁL

Ano... Chci světlo, které pronikne až do nejzazšího koutu tohoto procesu... a také do nejzazšího koutu mého svědomí! Předložte tuto listinu, ale vypovězte také vše, co jste řekl králi o Escobedovi a o mém bratrovi a nakolik to bylo důvodem a příčinou této události.

[...]

KRÁL (Dychtící.)

¹⁰⁷ „PRINCESA.-¿Escribisteis en una de las cédulas que teniais firmadas en blanco por su Majestad?
PÉREZ.- Ya os dije que esto se jugaba de zorro a zorro. No hay zorro al que, acechándolo, no se le sorprenda en su minuto de cordero... Señora doña Ana, corro a hablar con mis hombres y a mi casa de Alcalá. Ha de quedar bien claro que allí estaba yo tal noche como hoy, convaleciente de mis dolores.”
(Volný překlad – LŘ.) PEMÁN, J.M. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958, s. 172.

Ne!... Chci všechno světlo... Lepší král, který chybí a uzná to... než král, který je úmyslně nespravedlivý... Závisí na tom dobrá pověst dona Juana, mého bratra! Ať je známo, že jsem byl oklamán! Vyžadují celou pravdu!...

[...]

KRÁL

[...] *Cožpak se nikdy nezbavím těch temnot mé osamělosti?... [...]*¹⁰⁸

Sender naopak využívá zamyšlení Matky Terezy k vyobrazení Filipa jako vraha barona de Montigny, Escobeda, ale i dona Carlose:

*„Protože Filip nejenže zabil barona z Montigny, ale také mnoho dalších a matka Tereza se sama sebe ptala, kdo asi byl svědkem smrti mladého prince dona Carlose a té Escobedovy. To, že král nikomu nedůvěřoval a potřeboval svědectví čestného muže, který by mu sdělil, že jeho příkazy byly splněny, jí připadalo zvláštní a znepokojující.“*¹⁰⁹

Casals, stejně jako Pemán, ve svém románu líčí sekretářovy intriky prostřednictvím rozhovorů Péreze s kněžnou z Éboli:

„–Escobedo je nemehlo... –jeho tón byl přerušovaný-. To, jak vtrhnul do vašeho domu a objevil se ve vaší ložnici... v momentě našich intimností. Ačkoliv to není to nejhorší, nejhorší je, že ví příliš o našich záležitostech. [...]

¹⁰⁸ “REY (Lee.) - Por sentencia mía, dictada según mi conciencia, y por altas razones del Estado, daréis muerte en secreto a don Juan de Escobedo. Yo, el Rey.

PÉREZ. - ¿Qué quiere vuestra Majestad de mí?... Era mi arma. Ya está en vuestras manos... ¡Rompedlo! [...]

REY.- Sí... Quiero la luz del sol hasta el último rincón de este proceso..., ¡y hasta el último rincón de mi conciencia también! Presentad este papel; pero declarad también cuanto dijisteis al Rey de Escobedo y de mi hermano, cuanto fué causa y razón de este suceso. [...]

REY (*Anhelante.*) ¡No!... Quiero toda la luz ... Mejor es un Rey que yerra y confiesa... que un Rey injusto a sabiendas... ¡Está por medio la buena fama de don Juan, mi hermano! ¡Que se sepa mi engaño! ¡Exijo toda la verdad! [...].

REY.- [...] Pero ¿es que nunca saldré de estas tinieblas de mi soledad?... “(Volný překlad – LŘ.) PEMÁN, J. M. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958, s. 191 – 194.

¹⁰⁹ “Porque Felipe no sólo había matado al barón de Montigny, sino a otros muchos y se preguntaba la madre Teresa quién habría asistido como testigo a las muertes del joven príncipe don Carlos y de Escobedo” (Volný překlad – LŘ.) SENDER, R. J. *Tres novelas teresianas*. 1.vyd. Barcelona: Ediciones Destino, 1967, s. 174 – 175.

–*Jeho veličenstvo obdrželo povolení zpovědníka k tomu, aby mě poslalo zbavit se Escobeda bez ztrácení času s důkazy a procesy. Je to státní záležitost.[...]*

–*A když Filip jednoho dne zapomene, že vám to přikázal. Co se vám může stát?*

–*Udělal jsem příslušná opatření... Jeho výsost je muž mnoha dokumentů a vlastnoručních poznámek na jejich krajích... Mám uložené důkazy o královském oprávnění té záležitosti s Mrzoutem.*”¹¹⁰

Co se týče kněžny z Éboli, je často znázorňována jako žena nízkých mravů, která neváhá, pro získání toho, co chce, využít své ženskosti. Bývá považována za milenkou krále Filipa, ale i sekretáře Péreze. Právě údajný vztah s Pérezem a jeho prozrazení mohlo být motivem Escobedovy vraždy. V Senderových povídkách vypráví o svém vztahu s Pérezem sama kněžna z Éboli:

„[...] Escobedova žena mi řekla, že její manžel má v plánu říct králi, že bývám pořád někde zavřená s Antoniem Pérezem, na což jsem jí řekla: „Ať si váš manžel dělá, co je mu libo, stejně mám radši zadnici Antonia Péreze než celého krále.“ To jsem řekla já a chtěla jsem tím dát najevo, že jsem považovala Péreze za diskrétního muže, věrného státu a za dobrého správce a vládce a oproti tomu krále za neopatrného a rozhodně méně diskrétního a taková je pravda. A právě z těch slov pak vznikl jeden velký rozruch plný podezření a teď se říká, že jsem současně milenkou krále i jeho chráněnce. [...]“¹¹¹

¹¹⁰ “-Escobedo es un torpe... –Su tono era entrecortado-. Lo de introducirse en vuestra casa y aparecer en vuestra alcoba... Irrumpir en nuestra intimidad. Aunque lo peor no es eso, lo peor es que sabe demasiado de nuestros negocios. [...]

–Su majestad ha recibido autorización del confesor para mandarme ejecutar a Escobedo sin perder tiempo con pruebas y juicios. Es un asunto de Estado.

-Si un día Felipe se olvida de que os dio la orden, ¿qué puede llegar a ocurrirnos?

-He tomado precauciones... Su majestad es hombre de muchos documentos y notas al margen de su puño y letra... Tengo guardadas pruebas de la autorización real de lo del Verdinegro.” (Volný překlad – LŘ.) CASALS, P. *Las hogueras del rey*. Barcelona: Editorial Planeta, 1989, s. 35 – 38.

¹¹¹ “[...] la mujer de Escobedo me dijo que su marido iba a decirle al rey que yo estaba siempre encerrada con Antonio Pérez, yo le dije: «Que haga vuestro marido lo que guste, que más quiero yo el trasero de Antonio Pérez que al rey entero.» Eso dije yo y quería con eso expresar que tenía a Pérez por hombre discreto y de Estado y por buen rector y gobernador y en cambio al rey por imprudente y de menos discreción y esa es la verdad. Pues de esas palabras ha salido toda una turbamulta de sospechas y ahora dicen que soy al mismo tiempo la amante del rey y la de su privado. [...]” (Volný překlad – LŘ.) SENDER, R. J. *Tres novelas teresianas*. 1.vyd. Barcelona: Ediciones Destino, 1967, s. 121 – 122.

Stejně jako Sender i Casals zmiňuje výrok kněžny o preferenci Pérezovy zadnice. V Senderově díle však kněžna ještě dodává, že by jí neudivovalo, kdyby se jí i Pérezovi chtěl král pomstít, kvůli tomu, že žárlí:

„[...] Král se dozvěděl o tom, co jsem řekla o zadnici Antonia Péreze a nebylo by divu, kdyby se jednoho dne chtěl nám oběma pomstít. Antoniovi Pérezovi za to, že má zadnici a mě za to, že jsem o ní mluvila. Pravda ale je, že jsem ji nikdy neviděla.”¹¹²

V rámci kněžnina dlouhého monologu lze vyzorovat další zobrazované Filipovy vlastnosti. V následující ukázce, podobně jako v té předchozí, upozorňuje na jeho žárlivost, ale také na další věci, které ho sužují:

„[...] Král nemá ponětí o tom, že paže Antonia Péreze se oddaně věnují odhalování zrad vůči koruně, vůči královské mužnosti a vůči jeho cti, ano, samotého Filipa. A vidím, že se blíží dny, kdy ty samé paže popravčí zkroutí na skřipci. A nebude to jen ze žárlivosti z lásky, protože mezi muži je tisíc věcí [...]. A tak by se klidně mohlo stát, že by Filip žádal tělo za duši, protože jeho žárlivost na duši Antonia dožene ubohého sekretáře až na hranici, pokud nezasáhne Bůh. [...] A navíc je Filipova žárlivost na duši horší než žárlivost na tělo všech maurů, kteří chodí po Benátkách i v Alžíru a po Madridu i po Valladolidu a Toledu a je potřeba k ní přidat i králův strach z politické nevěry a z toho, že Antonio Pérez promluví. Protože jestli promluví, zatřese se nám pod nohama zem [...]“¹¹³

¹¹² “[...] El rey se enteró de lo que había dicho del trasero de Antonio Pérez y no me extrañaría que un día quisiera vengarse de los dos. De Antonio Pérez por tener un trasero, de mí por haber hablado de él. La verdad es que no se lo he visto nunca.” (Volný překlad – LŘ.) SENDER, R. J. *Tres novelas teresianas*. 1.vyd. Barcelona: Ediciones Destino, 1967, s. 124.

¹¹³ “[...] No sabe el rey que los brazos de Antonio Pérez se ocupan lealmente en descubrir las traiciones contra la corona, contra la hombría real y contra el honor suyo, sí, del mismo Felipe. Y estoy viendo venir días en que esos mismos brazos los retorcerá el verdugo en el potro. Y no será sólo por celos de amor, que entre hombre y hombre hay mil cosas [...]. Y así bien podría ser que Felipe pidiera cuerpo por alma, que celos del alma de Antonio llevarán al secretario a la hoguera si no lo remedia Dios. [...] Y además, que los celos de alma de Felipe son peores que los celos de cuerpo de los moros que andan por Venecia y Argel y por Madrid y por Valladolid y Toledo y que a ellos hay que añadir el miedo del rey a la infidelidad política y a que Antonio Pérez hable. Porque si habla temblará la tierra debajo de nuestros

Casals i Pemán připouští poměr kněžny z Éboli s králem. Casals ve formě zamyšlení ze strany kněžny:

„[...] koutkem oka sledovala postavu krále a pomyslela si: „Nechtěl ses se mnou oženit a udělat ze mě královnu, dal jsi přednost tomu, oženit mě s tvým nejlepším přítelem a mít mě kdy se ti zachce.“¹¹⁴

Pemán naopak znázorňuje situaci ze strany krále:

*„KRÁL
A všichni jsme té noci byli věřící v tu nádhernou víru... jen vy, doño Anno, jste na několik hodin udělala hříšníka z krále Filipa...“¹¹⁵*

I přes údajnou jednu noc s Éboli, vykresluje Pemán Filipa jako muže, který je zamilován do mladičké Isabely z Valois. Na rozdíl od Pemána, Muñiz zobrazuje krále jako sukničkáře a taktéž poukazuje i na jeho údajný vztah s Éboli, k čemuž využívá rozhovoru mezi manželem kněžny z Éboli, Ruyem Gómezem a princem donem Carlosem:

„DON CARLOS.- To nejsou žerty, Ruy Gómezi, to je čistá pravda. Vaše žena je nesmírná děvka... Ale co na tom záleží, že? Když král Filip může na své hlavě stavět na odiv španělskou korunu, proč by “král” Gómez nemohl stavět na odiv nejpůvabnější a nejvznešenější parohy z celého dvora. Nevšiml jste si, že katolické Španělsko připomíná každou noc jeden velký pelech plný kocourů v říji? A že jediný, kdo nesouloží je ten blázen a kacíř, princ don Carlos? (Vytrhne

[...]” (Volný překlad – LŘ.) SENDER, R. J. *Tres novelas teresianas*. Barcelona: Ediciones Destino, 1967, s. 125.

¹¹⁴ “[...] mirando de reojo la figura de Felipe, pensó: «No quisiste casarte conmigo z hacerme reina: preferiste casarme con tu mejor amigo z tomarme cuando te apeteciese.» (Volný překlad – LŘ.) CASALS, P. *Las hogueras del rey*. Barcelona: Editorial Planeta, 1989, s. 48.

¹¹⁵ “REY.- Y todos fuimos aquella noche creyentes de esa bella Fe... sólo vos, doña Ana, habéis hecho por unas horas hereje al Rey don Felipe...” (Volný překlad – LŘ.) PEMÁN, J. M. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958, s. 176.

obraz z rukou strýce.) Kde se nachází můj otec “králi“ Gómezi? Je na modlitbách nebo spí s nějakou ženou?”¹¹⁶

Muñiz ve svém díle také zobrazuje Filipa jako nestoudného lháře, který neváhá zradit kohokoliv, kdo mu důvěřuje. Poukazuje na intriky, které mají králi pomoci s rebelií ve Flandrech. Pomocí lži udrží na území Španělska barona de Montigny, kterého uvězní a nechá zavraždit, bude-li třeba:

„FILIP II.- (Lhostejně.) To je čestná smrt... (Zákeřně.) Ta ale nečeká barona de Montigny. Je silný jako býk... Bude vhodné nařídít jeho uvěznění. Není to ale nic naléhavého... Bylo by dobré, aby k nám získal důvěru. Dokonce se mu může povolit mluvit s princem a před jeho odjezdem ho zavřeme na hradě v Simancasu.

ALBA.- Na dlouho, veličenstvo?

FILIP II.- Dokud nezemře...

ALBA.- A když nezemře?

FILIP II.- Budu muset přikázat, aby ho diskrétně odstanili, aniž by z toho byla aféra. Je třeba zajistit, aby se katolíci nenakazili kacířstvím. Ted' odejdi...”¹¹⁷

Drama Alfonse Pasa je, na rozdíl od všech v této části zmíněných děl, postaveno na procesu s Antoniem Pérezem, který je obviněn ze zrady, podplácení, korupce,

¹¹⁶ “DON CARLOS.- No son bromas, Ruy Gómezi; es la pura verdad. Vuestra esposa es una gran ramera... Mas qué importa, ¿verdad? Si el rey Felipe luce en su frente la corona de España, el Rey Gómezi no ha de ser menos y puesto a lucir, luce los cuernos más airosos y nobles de esta corte. ¿No habéis reparado en que la católica España parece un gran lecho de gatos en celo cada noche? ¿Y que el único que no fornicaba es el loco, el hereje príncipe don Carlos? (*Quita violentamente el retrato de las manos de su tío.*) Rey Gómezi, ¿dónde se halla mi padre? ¿Está en oración o está acostado con alguna dama?” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 476.

¹¹⁷ “FELIPE II.- (Igual.) Es una muerte más honrosa... (Maquiavélico.) No le ocurrirá igual al barón de Montigny. Él está fuerte como un toro... Será preciso decretar su encarcelamiento. No es cosa urgente... Conviene que se confíe entre nosotros. Incluso puede permitírsele hablar con el príncipe. Antes de partir, le dejaremos encerrado en Simancas.

ALBA.- ¿Por mucho tiempo, majestad?

FELIPE II.- Hasta que muera...

ALBA.- ¿Y si no muere?

FELIPE II.- Habré de ordenar que le degüellen discretamente, sin escándalo. Hay que impedir que la herejía infeste a los católicos. Retírate. ...” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 503.

veřejného pohoršování a sodomie. Paso se zaměřil na mučení Péreze, ke kterému skutečně došlo. Ve svém dramatu neměl v úmyslu postavit se ani na stranu krále, ani na stranu sekretáře, což dokazuje již v prvním dialogu mezi králem a Pérezem:

„FILIP II.- Říká můj starý sekretář, že jsem ho uvěznil bezdůvodně?

ANTONIO PÉREZ. – Důvodů k mému uvěznění je až příliš, ale stejně tak i k uvěznění vás samého, Veličenstvo.

*FILIP II.- [...] Španělsko potřebuje tvou vinu. [...]*¹¹⁸

Po mučení, které následovalo po tom, co se Antonio odmítl přiznat k vinám, které mu byly přičítány, dochází k zajímavému obratu. Král přiznává svou slabost:

„FILIP II.- Co se to s námi stalo, Antonio? Co jsme udělali? Proč se stydím za mě i za tebe? Proč každé otočení skřípcem bylo jako natažení mého srdce? A proč každý tvůj výkřik byl i můj? Antonio... Proč jsi ukradl peníze? Proč jsi mi lhal o mém bratrovi? Proč jsi natáhl na skřípec mé slabosti? Proč jsi mne ohromil strachem? To jsou moje břemena. Ne tvoje. Ukradl jsi mi Veličenstvo a nechal jsi chudáka s jeho strachem na zádech, samotného... A byl jsi můj přítel. Věděl jsi o mých zkázách i přáních. Vidál jsi, jak se mi trásly ruce chtíčem. Jen ty jsi mě mohl odsoudit! A odsoudil jsi mě na věčnost... [...]

ANTONIO PÉREZ.- Veličenstvo, jsme nepřátelé, ale přesto se máme rádi více než dohromady všichni přátelé, kteří by se ve Španělsku našli. Protože v hloubi duše, Veličenstvo. Vy a já si rozumíme. [...]

ANTONIO PÉREZ.- Veličenstvo, omlouvám se vám, z celého srdce.

*FELIPE II.- Sekretáři, omlouvám se vám, z celého srdce.*¹¹⁹

¹¹⁸ „FELIPE II.- ¿Está diciendo mi antiguo secretario, que lo encarcelé sin causa?

ANTONIO PÉREZ. – Causas hay de sobra para encarcelarme a mí, y a vos mismo, Majestad.

FELIPE II.- [...] España necesita tu culpabilidad. [...]" (Volný překlad – LŘ.) PASO, A. *Ocho preguntas a un monarca*. Madrid: Preyson, 1985, s. 20.

¹¹⁹ „FELIPE II.- ¿Qué nos pasó, Antonio? ¿Qué hicimos? ¿Porqué me avergüenzo de mi y de ti mismo? ¿Por qué cada vuelta al potro era una vuelta a mi corazón? ¿Y por qué cada grito tuyo era un grito mío? Antonio... ¿Por qué robaste los dineros? ¿Por qué me mentiste sobre mi hermano? ¿Por qué, pusiste en el potro mis debilidades? ¿Por qué me alucinaste con el miedo? Estos son mis cargos. No te tacho. Me has robado la Majestad, y has dejado un pobre hombre con su miedo a cuestras, solo... Y tu fuiste mi amigo. Tu sabías de mis ruinas, de mis deseos. Tu veías como temblaban mis manos de lujuria. ¡Tú solo, podías condenarme, y me has condenado para la eternidad. [...]

3.3.3 Filip II. a náboženství

Autoři ve své tvorbě pro znázornění královny víry často využili populárního výroku, z asi nejznámějšího auto de fe, které se konalo ve Valladolidu v roce 1559. Filip II. zde měl prohlásit, že by poslal na hranici i vlastního syna, pokud by se ukázalo, že je kacíř:

„FILIP II.- Kdyby můj syn byl tak zkažený jako vy, sám bych donesl dřevo na jeho hranici!“¹²⁰

Casals stejně jako Muñiz v předchozí ukázce využil stejné Filipovy věty. Použil ji ihned v úvodu románu.

Někteří autoři, především Pemán, pojali Filipovo oddané katolictví jako ctnost. Jiní, především levicoví autoři, z nichž vyniká Carlos Muñiz, z Filipa udělali náboženského fanatika. Pro dokreslení fanatického obrazu Filipa II. využívá Muñiz scén s relikviemi, které hraničí až s absurdností. Například scéna, ve které k vyléčení syna využije relikvie, těla františkánského mnicha Fraye Diega de Alcalá. Nechá se přesvědčit vévodou z Alby:

„VÉVODA DE ALBA.- Snad kdybychom tělo položili na lůžko, vedle prince... [...]

FELIPE II.- Na lůžko, ano! [...]

VÉVODA DE ALBA.- Myslím, veličenstvo, že bychom mohli kus mnichova oděvu položit jeho výsosti na čelo...

FELIPE II.- Proč?

VÉVODA DE ALBA.- Užitek bude bližší a jistější.

FELIPE II. – Necht' je mu přiložen kus oděvu na čelo!“¹²¹

ANTONIO PÉREZ.- Majestad: enemigos somos, y más nos amamos, que todos los amigos que España reuna. Porque en el fondo, Majestad. Vos y yo nos entendemos. [...]

ANTONIO PÉREZ.- Majestad: con toda mi alma: perdón.

FELIPE II.- Secretario: con toda mi alma: perdón.” (Volný překlad – LŘ.) PASO, A. *Ocho preguntas a un monarca*. Madrid: Preyson, 1985, s. 84 – 85.

¹²⁰ “FELIPE II.- ¡Si mi hijo fuertá tan malo como vos yo mismo traería la leña para quemarlo!” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 446.

¹²¹ “DUQUE DE ALBA.- Si depositamos el cuerpo en el lecho... [...]

FELIPE II.- ¡Al lecho, sí! [...]

Filipovy fanatické sklony prokazuje Muñiz také scénou, kde vyobrazuje Filipa pyšného na to, že vlastní obrovské množství relikvií a lačného po dalších exemplářích:

„*FILIP II.- (Ke kardinálovi.) I když je šašek drzý, nelže. Pomáhá mi čistit můj relikviář. A upozonuji vás, že kromě Svatého Josefa, Svatého Jana Evangelisty a Jakuba Staršího, mám relikvie všech ostatních.*

KARDINÁL ESPINOSA.- Nemáte nic ze Svatého Jana Evangelisty?

FILIP II.- Bohužel vůbec nic...

KARDINÁL ESPINOSA.- Myslím, že by se mi mohlo podařit zaslat vám špičák.

*FILIP II.- Ach, opravdu? Kardinále..., ubezpečuji vás, že byste mě učinil nejtátnějším mužem na světě. [...]*¹²²

Zcela absurdního, ale i přesto komického efektu dosahuje Muñiz ve scéně s šaškem, který se snaží čistit královy relikvie:

„*ŠAŠEK.- (Tiskne ruku jako by byla patřila nějakému návštěvníkovi.) Vítejte, pane Svatý Apolináři. Posad'te se zde, je-li vám libo. (Vezme ruku a vloží ji do vitríny, jakoby pomáhal někomu si sednout.) Dovolte mi vám představit srdce Svatého Jana z Damašku.*”¹²³

DUQUE DE ALBA.- Pienso, majestad, que podríamos poner el paño del fraile sobre la frente de su alteza...

FELIPE II.- ¿Por qué?

DUQUE DE ALBA.- El beneficio sería más próximo y seguro.

FELIPE II. - ¡Póngasele el paño!“ (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 461 – 462.

¹²² “FELIPE II.- (Al cardenal) Aunque habla [bufón] de forma lenguaraz, no miente. Él ayuda a limpiar mi relicario. Y os advierto que salvo de San José, San Juan Evangelista y Santiago el Mayor, tengo reliquias de todos los demás.

CARDENAL ESPINOSA.- ¿No tenéis nada de San Juan Evangelista?

FELIPE II.- Nada, nada..

CARDENAL ESPINOSA.- Creo que lograré enviaros un canino.

FELIPE II.- ¿De veras? Cardenal..., os aseguro que me haréis el hombre más dichoso del mundo. [...]

MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 466.
¹²³ “BUFÓN.- (Estrechándola como si fuera la mano de un visitante.) Bienvenido, señor San Apolinar. Siéntese aquí, si le place. (Coge la mano y la deposita en la vitrina, como si ayudase a alguien a sentarse.) Le presento el corazón de San Juan Damasceno.” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 497.

Jako náboženský fanatik vyznávající katolicismus je Muñizův Filip poháněn nenávisť ke kacířům, především protestantům. V rozhovoru s manželkou Isabel z Valois je velmi dobře znázorněna jeho nenávisť:

„FILIP II.- [...] Co se týče hugenotů, to jediné po čem touží mé křesťanské srdce je to, aby byli zcela vyhubeni.“¹²⁴

Senderovy tereziánské povídky vyobrazují Filipa jako neznaboha, především díky již dříve zmiňovanému dopisu dona Carlose, ve kterém mimo jiné o svém otci píše:

„[...] Lže pokaždé, když mluví o náboženství a dělá to, aby se kryl a schoval tak své opravdové a zločinné pocity. [...] Není zbožný a nikdy nebyl. [...] Není zbožný, ale využívá božího jména a boží doktríny, aby zničil mě, vlastního syna, protože žárlil na mou matku a žárlí i na Isabelu a bude žárlit na kohokoli, kdo se ocitne v jeho blízkosti a bude dýchat stejný vzduch jako on.“¹²⁵

3.4 Shrnutí

Z první části, věnované vztahu Filipa se synem, je patrné, že autory uváděný obraz Filipa je ve většině věrný historickým skutečnostem, kterým se detailněji věnuje první kapitola na základě Parkerovy biografie.

Autoři Sender a Muñiz se nicméně více přiklonili k negativnímu pojetí, které poskytuje černá legenda a Filipa zobrazují jako naprostého necitu a vraha vlastního syna. Dona Carlose pak logicky jako oběť. Naproti tomu stojí poněkud pozitivnější verze Madariagy a Pemána. Madariaga dokonce jako jediný z autorů zpracoval princovu smrt jako okamžik uvědomění si lásky k otci, o které ústy Isabel z Valois tvrdí, že je láskou ze strany otce opěťovanou.

¹²⁴ “FELIPE II.- [...] Respecto a los hugonotes, lo único que anhela mi corazón de cristiano es que sean exterminados totalmente.” (Volný překlad – LŘ.) MUÑIZ, C. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984, s. 468.

¹²⁵ “[...] Siempre que habla de religión miente y lo hace para cubrirse y esconder sus verdaderos y criminales sentires.[...] No es religioso ni lo ha sido nunca. [...] No es religioso, pero usa del nombre y de la doctrina de Dios para destruirme a mí, a su hijo, porque estaba celoso de mi madre natural y lo está ahora de doña Isabel y lo estará de todos y de cada uno que entre en el radio vital de su persona y respire el mismo aire que él.” (Volný překlad – LŘ.) SENDER, R. J. *Tres novelas teresianas*. 1.vyd. Barcelona: Ediciones Destino, 1967, s. 197.

Podle studie Marty Olivas Fuentes je možné ve dvou uváděných, svým charakterem protikladných dílech - Pemánově a Muñizově - vysledovat určitou analogii mezi postavou Filipa II. a Franciska Franka a mezi vzpurným donem Carlosem a protifrankistickou opozicí.¹²⁶ V pro-frankistickém Pemánově pojetí je Filip II. vyzdvihován jako vzor hodnot, které charakterizovaly i frankismus, jako například úzká spolupráce mezi hlavou státu a církví. Muñizovo pojetí naopak zobrazuje Filipa jako absolutního tyрана a postavou dona Carlose vybízí k myšlenkám o vymanění se z područí vládcovy tyranie, což odpovídalo i čím dál častěji se projevujícím tendencím doby, ve které byla hra napsána. Teze Marty Fuentes tedy nelze než považovat za opodstatněné.

Ve druhé části, věnující se pletichářství a intrikám Filipova dvora, je možné vysledovat zobrazení Filipa jako oběti těchto intrik, především v Pemánově díle. Ze zmiňované Escobedovy vraždy je nejčastěji obviňován Antonio Pérez. Filip II. je ale v některých dílech sám zobrazován jako žárlivec, lhář a intrikán, vždy připravený zbavit se nepohodlných osob, opět především u Sendera a Muñize. Alfonso Paso se ve svém neutrálním pojetí sice představuje Filipa také jako oběť intrik a slabocha, nicméně ho, co se týče odpovědnosti, staví na úroveň Péreze.

V poslední části, která se zabývá Filipem a náboženstvím lze znovu vypořádat ze strany většiny autorů jejich příklonění se k verzím černé legendy. Filip tedy působí nejčastěji jako náboženský fanatik, nesnášející protestanty či jiné verze kacířství a podporující činnosti inkvizice. Je to opět Muñiz, kdo tento obraz dohání do extrému a Pemán, který z těchto Filipových vlastností dělá ctnosti.

¹²⁶ OLIVAS FUENTES, M. Leyenda negra y leyenda azul: la visión de Felipe II y el infante Don Carlos en el teatro español del siglo XX. *Dicenda: Cuadernos de filología hispánica* [online]. 2014, s. 94.

Závěr

Při bližším studiu osobností Filipa II., ale také Franciska Franka, které se ukázalo jako nezbytné pro pochopení charakteristických rysů jeho diktatury a možných důvodů pro vznik modré legendy, zaujalo autorku několik podobností mezi diktátorem z 20. století a monarchou ze století 16tého. Oba byli neoblomní katolíci. Filip byl nejmocnějším křesťanským vládcem. Pro caudilla byla ideálem éra pozdního středověku a raného novověku, jejíž univerzalismus si zakládal na jediné pravé katolické víře. Ta pro Franka představovala „svět neotřesitelných jistot a plápolajících hranic, vždy připravených pro nezbedné kacíře“.¹²⁷ V první kapitole je podrobně popsán vztah Filipa II. k relikviím a je také obecně známo, že Francisco Franco měl také svou relikvii – ruku Sv. Terezy, kterou s sebou nosil od konce občanské války až do své smrti.

Cílem práce bylo zjistit, zdali a jakým způsobem se během 20. století měnil pohled na Filipa II. a byl-li ovlivněn tehdejší politickou situací ve Španělsku. Výzkum byl poznamenán nízkým počtem děl zabývajících se Filipem II. jako centrálním námětem. Příčinou je s největší pravděpodobností skutečnost, že španělská literatura 20. století byla soustředěna spíše na aktuální dění. Jak je již zmíněno v části o modré legendě, Francisco Franco považoval za svůj vzor Katolická veličenstva či Filipa II. Autorka tedy považuje za zajímavé zjištění, že i přesto, že především v průběhu Frankovy diktatury byla, z již dříve zmíněných důvodů, zaznamenána snaha o vyzdvihnutí národních hrdinů historie Španělska, je počet děl věnujících se Filipovi II. velmi nízký.

Co se týče politických či náboženských postojů jednotlivých autorů a jejich role v pojetí Filipa II., u všech autorů je možné vysledovat, u některých ve větší, u jiných v menší míře, projekci vlastních postojů do jejich díla. Velmi znatelně je tomu především v případě již několikrát zmiňovaných autorů, Pemána a Muñize. V menší míře je tomu tak například u Madariagy. V případě Casalse lze, vzhledem k jeho katalánskému původu, uvažovat o záměrném využití podkladů pro následné vytvoření převážně negativního obrazu Filipa II., který symbolizoval velikost a jednotu Španělska. Katalánsko je obecně velmi dobře známo pro své separatistické tendence, které jsou dodnes velmi aktuální.

¹²⁷ CHALUPA, J. *Jak umírá diktatura*. Olomouc: Votobia, 1997, s. 25.

V průběhu získávání zdrojů zaznamenala autorka, že zájem o významné postavy španělské historie v současnosti vzrůstá. Pozornost je věnována především slavným osobnostem, jakými byli Katoličtí králové, Karel V. či právě Filip II. Konkrétně od roku 2000 se projevuje nejen v literatuře, ale také ve filmové tvorbě.

Co se týče literatury, především fikce, mezi současné autory věnující se historickým tématům patří například María Pilar Queralt, Mari Pau Domínguez, Carlos Carnicer či Francisco Núñez Roldán.

Příkladem současné filmové tvorby, orientované na výše zmíněné historické postavy, je úspěšný seriál *Isabel*, vysílaný mezi lety 2012 – 2014 na programu La 1 španělské televize TVE, který byl inspirován životem královny Isabely Kastilské. Tematiku Filipa II. se zaměřením na postavy Antonia Péreze a kněžnu z Éboli zpracovává film *La conjura de El Escorial* z roku 2008, produkováná Sony Pictures Releasing de España.

Autorka práce považuje poznatky ohledně situace ve 21. století za velmi zajímavé a domnívá se, že by mohlo být neméně zajímavé pokračovat ve zkoumání obrazu Filipa II., pravděpodobně z odlišnějších hledisek, v průběhu 21. století. Další možností by mohlo být zaměření se pouze na filmografická ztvárnění.

Resumen

El trabajo se titula *La imagen del rey español Felipe II en la narrativa española del siglo XX* y su objetivo es descubrir y demostrar, en el caso afirmativo, si existe o no la conexión entre la situación política en España del siglo XX y la imagen del rey Felipe II en la narrativa del mismo siglo. En otras palabras, intenta revelar la imagen del rey español del siglo XVI como personaje literario y su posible evolución durante el siglo XX, prestando la atención a las opiniones políticas o religiosas de los autores.

El trabajo empieza con un capítulo dedicado a la presentación del personaje del rey don Felipe II. La biografía del monarca es voluminosa y abarcarla del todo en un trabajo como el presente es imposible pero tampoco indispensable. La autora describe los acontecimientos, según su opinión más importantes y más relevantes de la vida del rey y sus relaciones familiares. Además presenta a los personajes importantes de la corte de Felipe II que suelen estar más asociados con la figura del monarca.

El segundo capítulo contiene una explicación de la Leyenda Negra Antiespañola, junto con las versiones blanca, rosa, verde y azul. Dicha leyenda y sus versiones presentadas en este trabajo presentan una imagen del rey Felipe II desarrollada durante los siglos. La Leyenda Negra ha sido y todavía es objeto de diversos estudios historiográficos y, como su color ya indica, es responsable de la imagen negativa del rey proyectada posteriormente en la creación literaria.

El último capítulo está dedicado a la imagen del rey Felipe II en la narrativa española del siglo XX. La autora de este trabajo ha conseguido, gracias a la ayuda de los especialistas, encontrar seis libros a lo largo del siglo XX (entre los años 1940 y 1990), que han empleado, en mayor o menor medida, el tema de Felipe II como argumento. La mayoría de los libros seleccionados para este trabajo no está escrita por autores pertenecientes a los mundialmente reconocidos, por lo cual su búsqueda ha sido bastante difícil y sin la visita personal de las bibliotecas españolas, se hacía imposible elaborar este trabajo. Sin embargo, hay autores de suma importancia, no solo al nivel nacional sino también internacional, como por ejemplo Salvador de Madariaga, Ramón José Sender o José María Pemán. Desgraciadamente, las obras indicadas en este trabajo no pertenecen a obras maestras de dichos autores ya que no destacan en sus bibliografías y la información sobre ellas es más bien escasa.

En el caso de que haya algunas más obras que traten al personaje de Felipe II u otras que mencionen ocasionalmente al monarca, no ha sido en el poder de la autora

localizarlas. La autora pretende descubrir como retratan al personaje del rey a través de un análisis de la literatura desde el punto de vista de la postura de los autores ante los hechos que forman parte de unos conjuntos de temas centrales comunes para las obras analizadas. Ha elegido los siguientes temas centrales como la base del análisis:

- ~ La relación entre Felipe II y su hijo infante Don Carlos
- ~ El triángulo – Felipe II, Antonio Pérez y Ana de Mendoza, princesa de Éboli.
- ~ Felipe II y la religión.

A través del análisis llega a constatar que la imagen de Felipe II, ofrecida por los autores de los libros estudiados es principalmente negativa. La autora cree que la causa de este fenómeno puede estar basada en la popularidad y gran difusión de la leyenda negra que ofrece una imagen negativa no solo del rey sino también de toda España sea como nación o como agente en la historia.

En general constata que la creación literaria en el siglo XX está orientada casi exclusivamente al espacio actual. La autora ha descubierto tras la búsqueda de los recursos para el trabajo, que el interés en los personajes importantes en la historia de España aumenta en la actualidad, dedicándose especialmente a personajes ilustres como los Reyes Católicos, Emperador Carlos I de España y V de Alemania y su hijo Felipe II. Concretamente, a partir del inicio del siglo XXI se manifiesta no solo en la literatura sino también en la creación cinematográfica.

En la parte final del trabajo están mencionados autores como María Pilar Queralt, Mari Pau Domínguez, Carlos Carnicer, Francisco Núñez Roldán y otros, todos ellos autores de obras recientes que han tratado los personajes anteriormente nombrados. Como ejemplo de la cinematografía actual orientada a los hechos y personajes históricos españoles menciona exitosa serie *Isabel*, emitida entre los años 2012 – 2014 por el canal La 1 de la TVE, inspirada en la vida de la reina Isabel I de Castilla o la película *La conjura de El Escorial* del año 2008 distribuida por Sony Pictures Releasing de España, inspirada en los sucesos del reinado de Felipe centrándose en los personajes de Antonio Pérez y la Princesa de Éboli.

La autora opina que podría ser interesante continuar con el estudio llevado a cabo en este trabajo dedicándose a la literatura del siglo XXI puesto que hay un interés creciente en los personajes históricos que ya está mencionado más arriba. También propone un estudio del personaje de Felipe II desde el punto de vista de la creación cinematográfica.

Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

- ~ BELENGUER CEBRIÁ, Ernesto. *Felipe II.: en sus dominios jamás se ponía sol*. Madrid: Ediciones Anaya, 1988. ISBN 84-207-3116-1.
- ~ CARBIA, Rómulo D. *Historia de la leyenda negra hispano-americana*. Madrid: Marcial Pons Historia, 2004. ISBN 84-953-7989-9.
- ~ CASALS, Pedro. *Las hogueras del rey*. Barcelona: Editorial Planeta, 1989. ISBN 84-320-6821-7.
- ~ ČERNÁ, Jana. ¿Qué se debe a España? Spor o význam Španělska v evropských intelektuálních dějinách. *Dějiny-Teorie-Kritika*, 2012, č. 2, s. 230-245. ISSN: 1214-7249.
- ~ ČERNÁ, Jana. Dos o más Españas? Polemika o španělské vědě a filosofii. In: ČERNÁ, J. a kol. *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků: věda, umění, filosofie*. Plzeň: ZČU, 2011. ISBN: 978-80-261-0063-8.
- ~ DE LAS CASAS, Bartolomé. *O zemi indijských pustošení a vylidňování zpráva nejstručnější*. Praha : Lidová demokracie, 1954. Chybějící ISBN.
- ~ DE MADARIAGA, Salvador. *Teatro en prosa y verso: Don Carlos*. Madrid: Espasa-Calpe, 1983. ISBN 84-239-4941-9.
- ~ DÍEZ BORQUE, José María. Felipe II en la novela histórica española del siglo XIX. In: *El siglo de Carlos V y Felipe II: la construcción de los mitos en el siglo XIX*. Madrid: Sociedad Estatal para la Conmemoración de los Centenarios de Felipe II y Carlos V, 1999. ISBN 84-95146-55-X.
- ~ ESPAÑOL BOUCHÉ, Luis. *Leyendas negras: vida y obra de Julián Juderías (1877-1918): la leyenda negra antiamericana*. Valladolid: Junta de Castilla y León, Consejería de Cultura y Turismo, 2007. ISBN 84-971-8444-0.
- ~ FIŘTOVÁ, Iveta. *Vzájemná subvence vzdělavců a královského majestátu: Významní španělští humanisté ve službách Filipa II*. Plzeň, 2013. Diplomová práce.

Západočeská Univerzita v Plzni, Fakulta filozofická. Vedoucí práce PhDr. Jana Černá, Ph.D.

- ~ FORBELSKÝ, Josef. *Španělská literatura 20. století*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-806-9.
- ~ GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. *La Leyenda Negra*. Madrid: Anaya, 1990. ISBN 84-207-3554-X.
- ~ GARCÍA CÁRCEL, Ricardo. *Leyenda negra: Historia y opinión*. Madrid: Alianza Editorial, 1998. ISBN 84-206-2935-5.
- ~ GRACIA, Jordi a Domingo RÓDENAS DE MOYA. *Historia de la literatura española. 7. Derrota y restitución de la modernidad. 1939 – 2010*. Barcelona: Crítica, 2011. ISBN 978-84-9892-122-9.
- ~ CHALUPA, Jiří. *Španělsko*. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-281-3.
- ~ CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura*. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-257-1.
- ~ IGLESIAS, María del Carmen. *No siempre lo peor es cierto: estudios sobre historia de España*. Barcelona: Círculo de Lectores, 2008. ISBN 978-846-7230-390.
- ~ JUDERÍAS, Julián. *La leyenda negra: estudios acerca del concepto de España en el extranjero*. Salamanca: Junta de Castilla y León, Consejería de Cultura y Turismo, 2003. ISBN 84-971-8225-1.
- ~ KAMEN, Henry a Joseph PÉREZ. *La imagen internacional de la España de Felipe II: „Leyenda negra“ o conflicto de intereses*. Valladolid: Universidad de Valladolid, 1980. ISBN: 84-600-1999-3.
- ~ KAŠPAR, Oldřich. *Pád zlatých říší*. Pardubice: KORA, 2004. ISBN:80-85644-20-7.
- ~ LACARTA, Manuel. *Felipe II*. Madrid: Silex, 1986. ISBN: 84-85041-98-4.
- ~ MAREK, P. La recepción del Nuevo mundo en el ambiente de la familia Rosenberg. In: ČERNÁ, J. a kol. *Španělsko a Nový svět v době vlády Habsburků: věda, umění, filosofie*. Plzeň: ZČU, 2011. ISBN: 978-80-261-0063-8.

- ~ MUÑIZ, Carlos. *Tragicomedia del serenísimo príncipe Don Carlos*. Madrid: Preyson, 1984. ISBN 84-85848-42-X.
- ~ PARKER, Geoffrey. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. 1. vyd. Praha: BRÁNA, 1998. ISBN 80-859456-94-7.
- ~ PASO, Alfonso. *Ocho preguntas a un monarca*. Madrid: Preyson, 1985. ISBN 84-85848-85-3.
- ~ PEMÁN, José María. *Felipe II.: Las soledades del rey*. Madrid: Aguilar, 1958. Chybějící ISBN.
- ~ PÉREZ, Joseph. *La leyenda negra*. Madrid: Gadir, 2009. ISBN 978-84-96974-17-3.
- ~ SENDER, Ramón José. *Tres novelas teresianas*. 1.vyd. Barcelona: Ediciones Destino, 1967. Chybějící ISBN.
- ~ SVERKER, Arnoldsson. *La Leyenda Negra : estudios sobre sus orígenes*. Göteborg : Universitets Arsskrift, 1960. Chybějící ISBN.
- ~ UBIETO ARTERA, Antonio. *Dějiny Španělska*. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN:80-7106-117-4.

Elektronické zdroje

- ~ *Diccionario de la lengua española* [online]. © Real Academia Española, 2015. [cit. 2015-03-20] Dostupné z: <<http://lema.rae.es/drae/?val=leyenda>>.
- ~ CHARANZOVÁ, D. Velký Evropan Salvador de Madariaga Rojo. *AULA* [online]. roč. 12/2004, č.2. Praha: Centrum pro studium vysokého školství. [cit. 2015-04-12] Dostupné z: < <http://www.csvs.cz/aula/clanky/14-2004-2-salvador-de-madariaga.pdf>>. ISSN:1210-6658.
- ~ LABORDA, Ángel. Una visión del Príncipe Don Carlos. *ABC*, 11-11-1980. [online]. © DIARIO ABC S.L., Madrid, 2009. [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <<http://hemeroteca.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/madrid/abc/1980/11/11/086.html>>.

- ~ La leyenda negra anti-española (2/3). In: *Youtube* [online]. 16.04.2009 [cit. 2015-02-26]. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=MnCM2Eoa2d8>>. Kanál uživatele zumardinski.

- ~ OLIVAS FUENTES, M. Leyenda negra y leyenda azul: la visión de Felipe II y el infante Don Carlos en el teatro español del siglo XX. *Dicenda: Cuadernos de filología hispánica* [online]. 2014. [cit. 2014-03-11] Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.5209/rev_DICE.2014.v32.44626>. ISSN: 0212-2952.

- ~ *Španělsko-český online slovník* [online]. © Lingea s.r.o., 2015. [cit. 2015-03-20] Dostupné z: <<http://slovniky.lingea.cz/Spanselsko-cesky>>.

- ~ VAN DER HAMMEN Y LEÓN, Luis. *Don Filipe el prudente, segundo deste nombre, rey de las Españas y Nuevo Mundo* [online]. 1631. Universidad Complutense de Madrid. [cit. 2015-03-20] Dostupné z: <<http://hdl.handle.net/2027/ucm.5325300512>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Grafy - Habsburská dynastie v 16. století

Příloha č. 2 – Fotografie - Valladolid

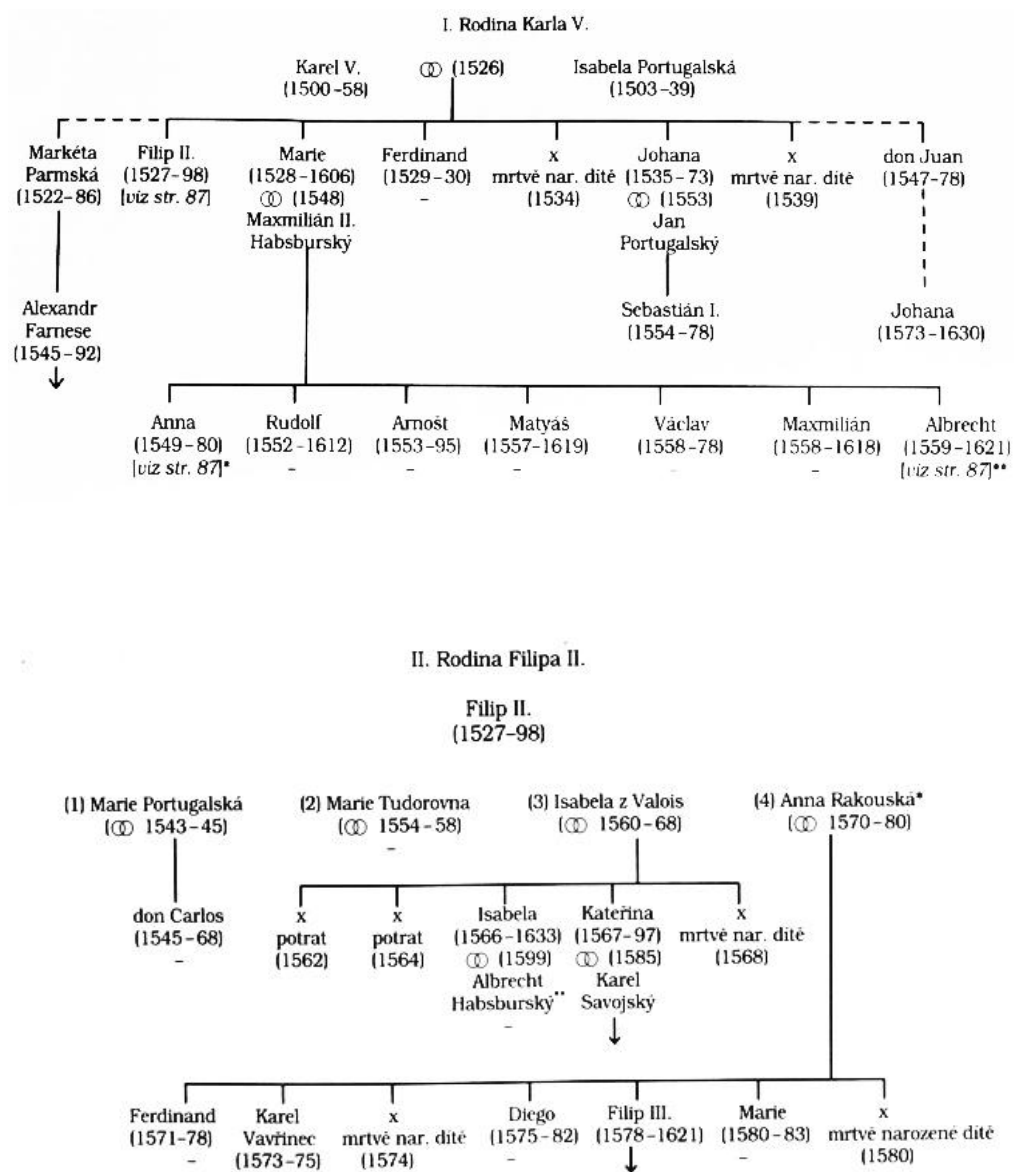
Příloha č. 3 – Fotografie - Monasterio y Real Sitio de San Lorenzo de El Escorial

Příloha č. 4 – Portréty - Filip II., Isabel z Valois a Don Carlos

Příloha č. 5 – Portréty - Antonio Pérez a Princesa de Éboli

Příloha č. 6 – Vybraná literatura 20. století

Příloha č. 1 – Habsburská dynastie v 16. stol. (Rodiny Karla V. a Filipa II.)¹²⁸

¹²⁸ „Habsburkové buď měli velmi mnoho dětí, nebo neměli žádné. Z patnácti dětí Marie a Maxmiliána II. (pro nedostatek místa jich zde uvádíme jen sedm) měla děti pouze Anna. A z ostatních vnoučat Karla V. pouze dvě, kromě Anny, měla dědice: Katerina a Filip III. Ostatní buď uzavřeli sňatek příliš pozdě na to, aby měli děti, nebo zůstali svobodní. V následujícím rodokmenu pomlčka pod jménem označuje bezdětnost; šipka dolů označuje opak. Přerušovaná čára znamená nemanželský původ.“ PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: „Nejmocnější křesťanský vládce“*. Praha: BRÁNA, 1998, s. 86-87.

Příloha č. 2 – Místa spojená s Filipem II. ve Valladolidu¹²⁹

Palacio Pimentel – rodný dům Filipa II.

¹²⁹ Zdroj: Lenka Řezníčková

Palacio Pimentel

Iglesia San Pablo – místo, kde byl Filip II. pokřtěn

Příloha č. 3 – Monasterio y Real Sitio de San Lorenzo de El Escorial – klášter a sídlo, které nechal postavit Filip II. a ve kterém zemřel

Letecký pohled - El Escorial¹³⁰

¹³⁰ Zdroj: <<http://www.monasteriodelescorial.com/index.php/galeria>>.

Zahrady v El Escorialu¹³¹

¹³¹ Zdroj: Monika Mlejnková

Příloha č. 4 – Filip II., Isabela z Valois a Don Carlos ¹³²

Sofonisba Anguissola. Filip II. ve zralém věku, asi 1575. Madrid, Prado.

Juan Pantoja de la Cruz. Isabela z Valois. Madrid, Prado.

Cristóbal de Morales. Prince don Carlos, kolem 1565, Madrid, klášter klarisek (Descalzas Reales).

¹³² Zdroj: PARKER, G. *Filip II. Španělský král z rodu Habsburků: "Nejmocnější křesťanský vládce"*. Praha: BRÁNA, 1998.

Příloha č. 5 – Antonio Pérez¹³³ a Princesa de Éboli¹³⁴

¹³³ Zdroj: <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/p/perez_antonio.htm>.

¹³⁴ Zdroj: <<http://www.biografiasyvidas.com/biografia/e/eboli.htm>>.

Příloha č. 6 – Vybraná literatura 20. století

